

ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΘΡΟΝΟΙ

Τὸ θέρος τοῦ 1951 κατὰ τὴν ἀνόρυξιν θεμελίων διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἀποθήκης τοῦ ἰδιώτου Στεφάνου Σαατσάκη, ἰχθυοπώλου τῆς πόλεως Ἡρακλείου, εἰς τὸ προάστειον Κατσαμπᾶς ἦλθον εἰς φῶς μινωικὰ κτήρια, τὰ ὁποῖα οὗτος κατέστρεψε καὶ ἐκάλυψε διὰ τῆς οἰκοδομῆς του πρὶν ἢ ἐξετασθοῦν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Κατὰ τὰς συγκεντρωθεῖσας πληροφορίας ταῦτα ἦσαν ᾠκοδομημένα κατὰ τὸν γνωστὸν εἰς τὴν μινωικὴν οἰκοδομικὴν τρόπον, ὑπῆρχον δὲ καὶ πελεκητοὶ λίθοι, ὡς ἀνωρύχθησαν ὅμως τὰ θεμέλια δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναγάγῃ τις ἀκριβέστερον τι περὶ τῆς φύσεως καὶ μορφῆς τῶν οἰκοδομημάτων. Ὅταν ἤδη εἶχε πλέον οἰκοδομηθῆ ἡ ἀποθήκη εἰδοποιήθημεν ὑπὸ τινος ἐργολάβου διὰ τὴν παραλαβὴν ἑνός, ὅπως ἔλεγε, καθίσματος ἐκ λίθου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐξαχθῆ ἐκ τῶν θεμελίων καὶ ἀποτεθῆ πρὸ τῆς οἰκοδομῆς καὶ παρὰ τὴν

Εἰκ. 22.— Προσθία ὄψις τοῦ μιν. θρόνου Κατσαμπᾶ.

δημοσίαν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Ἀνατολ. Κρήτην. Οὕτω περι-
συνελέγη καὶ ἀπετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου ὁ δημοσιευόμενος
ἐνταῦθα μινωικὸς θρόνος (εἰκ. 22, 23 καὶ 24 γ.), λίαν ἀξιόλογον μνη-
μεῖον καὶ διὰ τὴν σπανιότητα καὶ διὰ τὸ εἶδος τῆς μορφῆς του. Ἐπ’

εὐκαιρία τῆς δημοσιεύσεως ἐκρίναμεν ἐπωφελὲς νὰ συγκεντρώσωμεν ἱκανὰ στοιχεῖα διὰ τὴν μελέτην τῶν θρόνων καὶ ἐδρῶν γενικώτερον τοῦ κρητομυκηναϊκοῦ κύκλου, παρέχοντες ἅμα, ὅπου ἐπεβάλλετο, νέας ἐρμηγείας ὠρτισμένων παραστάσεων καὶ ἰδιογραμμάτων σχετιζομένων μὲ τὸ ὑπὸ ἔρευναν θέμα.

Ἡ περιοχή τοῦ Κατσαμπᾶ Ἡρακλείου, ὅπου ἐκτείνεται σήμερον ἔν τῶν προαστείων τῆς πόλεως, ἔχει ἀποδώσει ἐνδιαφέροντα λείψανα

Εἰκ. 23.—Πλαγία ὄψις τοῦ μιν. θρόνου Κατσαμπᾶ.

τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Ἡβανὸς ὀμιλεῖ ἰδιαίτερος περὶ αὐτῆς, ὡς ζώνης τοῦ λιμένος τῆς Κνωσοῦ, παρέχων καὶ χάρτην τῆς ὅλης ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου περιοχῆς¹. Καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ μερικὴν ἀνασκαφὴν τῆς λιμενικῆς ἐγκαταστάσεως Ἀμισσοῦ ὑπὸ τοῦ καθηγ. Μαρινάτου, ἡ ἐκδοχὴ ὑπάρξεως λιμένος κατὰ τὸν αἰγιαλὸν δυτικῶς τῆς ἐκβολῆς τοῦ Καιράτου ποταμοῦ (Κατσαμπανοῦ) δὲν κατέστη ὀλιγώτερον πιθανή. Ἀντιθέτως, εἰς τὴν συνεχῶς μεταβαλλομένην ἀμμώδη ζώνην ἐπανειλημμένως μετὰ ἀπὸ τρι-

κυμίαν παρατηρήθησαν σημαντικὰ λείψανα κτηρίων προεκτεινόμενα καὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης, λόγῳ τῆς βυθίσεως τῶν παραλιῶν, καὶ τὰ ὅποια, ὡς εἶναι ἰσχυρῶς ὠκοδομημένα, φαίνονται νὰ ἀνήκουν εἰς λίαν ἐνδιαφέρουσαν λιμενικὴν ἐγκατάστασιν. Κατὰ τὸ ἄκρον τῆς λιμενικῆς ζώνης, ἐκεῖ ὅπου οἱ βράχοι τῶν ὑψωμάτων τῆς Τρουπητῆς κατέρχονται ἀποτό-

¹) Evans P. M. II, σ. 228 κ. ἐξ. Σχέδιον εἰκ. 131A.

μως πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀφήνοντας στενὴν μόνον ζώνην ἄμμου, ὑπάρχει τὸ «Τρουπητὸ Χαράκι», μέγας βράχος τὸν ὁποῖον βεβαίως ἀνθρώπιναι χεῖρες ἐλάξευσαν καὶ ἐτρούπησαν διαμπερῶς, οὕτως ὥστε νὰ κατασκευασθῇ μέγα τόξον, τὸ ὁποῖον νῦν διαχωρίζει δύο μικρὰς ἐκτάσεις ἄμμου. Ἐκεῖ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προφυλαχθοῦν συρόμεναι ἔξω καὶ μεγάλα εἰσέτι λέμβοι ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ τόξου. Τὸ ἔργον φαίνεται μινωικόν· ἀφθονα ἄλλως λείψανα κεραμεικῆς ὑπάρχουν ἐκεῖ πλησίον. Πολλὰ κτήρια διακρίνονται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ αἰγιαλοῦ μέχρι νοτίως τῆς γραμμῆς τοῦ δημοσίου δρόμου καὶ μεταξύ τοῦ Καιράτου ποταμοῦ καὶ τοῦ ρυακίου τῆς Τρουπητῆς. Ἐν κτήριον ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ Χρήστου Πέτρου παρὰ τὸν Πόρον καὶ σημαντικοὶ τάφοι καὶ ἀποθέται εἰς τὴν μεταξύ τούτου καὶ τοῦ Κατσαμπᾶ περιοχὴν ὑπ' ἐμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθε κεραμεικὴ ΜΜΙΙ, ΥΜΙ—Π καὶ ΥΜΙΙΙ περιόδου². Πολλὰ σποραδικὰ εὐρήματα ἐδημοσιεύθησαν ἀφ' ἐτέρου ὑπὸ τοῦ Ἡβανς³.

Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τοῦ Κατσαμπᾶ, ἔξω τῆς μινωικῆς πόλεως, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι τὸ Ἀγροκήπιον τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας, ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τοῦ κ. Στυλ. Ἀλεξίου δύο τάφοι, οἱ ὁποῖοι περιεῖχον ἐξαίρετον κεραμεικὴν τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ (ΥΜΙΙ) καὶ σπουδαῖα ἀλαβάστρινα καὶ ἐκ διορίτου αἰγυπτιακὰ ἀγγεῖα, ἐν τῶν ὁποίων φέρει δέλτον Τουθμῶσιος τοῦ Τρίτου⁴. Τὰ ἀνωτέρω δεδομένα καθιστοῦν πιθανὸν ὅτι τὸ κτήριον ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ὁ θρόνος δὲν ἦτο ἀσήμαντον, ἀλλ' ἴσως ἐν ἀξιόλογον κτήριον τοῦ λιμένος τῆς Κνωσοῦ. Δυστυχῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀποκλείεται νὰ γίνῃ ἐξερεῦνησις τοῦ χώρου.

Ὁ περισυλλεγὲς θρόνος εἶναι κατὰ τοῦτο ἀξιόλογος, ὅτι ἐμφανίζει σημαντικὰς ἀναλογίας μὲ τὸν περίφημον καταστάντα Θρόνον τοῦ Μίνως τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ καὶ ὅτι εἶναι τὸ δεύτερον παράδειγμα θρόνου ἀναμφισβητήτως ἀνήκοντος εἰς τὴν μινωικὴν ἐποχὴν. Ἡ χρονολόγησις του εἰς τὴν μινωικὴν ἐποχὴν βεβαιοῦται ἀπολύτως καὶ ἐκ τῶν κατὰ χώραν ἀφθόνων δοσράκων μινωικῆς κεραμεικῆς καὶ ἔξ αὐτῆς τῆς μορφῆς του, μέχρι τῶν ἐλαχίστων εἰσέτι λεπτομερειῶν.

Ὁ θρόνος (εἰκ. 22, 23 καὶ 24, γ), εἶναι ἐκ πάρου λίθου, σχετι-

²) Βλ. N. Platon, Nouvelle interpretation des idoles-cloches du MMΙ, «Mélanges Ch. Picard» 1949, σ. 835.

³) Evans, αὐτόθι σ. 234 κ. ἔξ. Οἱ τάφοι καὶ ἀποθέται Πόρου καὶ Κατσαμπᾶ δὲν ἐδημοσιεύθησαν εἰσέτι, διότι λόγῳ τοῦ πολέμου τὸ ὕλικόν εὐρίσκειται σήμερον διεσπαρμένον ἀνά τὰς ἀποθήκας τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου.

⁴) Τὰ αἰγυπτιακὰ ἀγγεῖα καὶ μία μοναδικῶς σπουδαῖα ἀνάγλυφος πρόχους δημοσιεύονται προσεχῶς εἰς τὰ «Κρητικὰ Χρονικά» ὑπὸ τοῦ ἀνασκάψαντος.

κῶς μαλακοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐμφανίζοντος φθορὰς καὶ διαβρώσεις κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν Ἐπάρχουν καὶ φθοραὶ καὶ ἀποτιμήσεις ὀφειλόμεναι εἰς τὴν κακὴν μεταχειρίσιν κατὰ τὴν ἔξαγωγὴν του, μάλιστα κατὰ τὰς γωνίας, τὸν ἕνα πόδα. τὸ κοίλωμα ἄνω καὶ τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν πρόσθιον τμήμα. Ὅμως ἡ γενικὴ διατήρησις του εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Ἦτο ἄνευ ἐρεισινώτου καὶ ὁ κυβόλιθος ἐξ οὗ ἀπετελέσθη ἐμφανίζει ἑλαφρὰν μείωσιν καθ' ὅσον ἀνέρχεται πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ λάξευσις τῆς προσθίας ἐπιφανείας, καίτοι οὐχὶ ἐπιμελής, ἐμφανίζει μεγάλην ἀναλογίαν μὲ τὴν τοῦ Θρόνου τῆς Κνωσοῦ: ἀνάλογον τόξον διαγράφεται μεταξὺ τῶν ποδῶν, πλατύτερον ὁμως καὶ χαλαρώτερον, βαθύτερον λαξευτὸν καθ' ὅσον βαίνει πρὸς τὰ κάτω, οὕτως ὥστε νὰ διαχωρίζωνται σαφέστερον οἱ πόδες· τὸ τόξον τοῦτο δὲν εἶναι καθ' ὅλα σύμμετρον: ἀριστερὰ ἐμφανίζει ἑλαφρὰν θλάσιν, τὴν ὁποίαν ἴσως ὁ τεχνίτης ἐσκόπευε νὰ ἐπαναλάβῃ ἀντιστοιχῶς δεξιὰ, ἵνα δώσῃ ραδινότητα εἰς τοὺς πόδας. Ὁριζοντία δοκίς κάτω τῆς κορυφῆς τοῦ τόξου ζευγνύει τοὺς πόδας καὶ ὑπὸ ταύτην, κατὰ τὰς γωνίας, ὑπὸ μορφὴν ἐνισχύσεων μᾶλλον πρὸς ἀπλῶν διακοσμήσεων, δύο ἑλαφρῶς καμπύλοι τένοντες φαίνονται ὡς νὰ ὑποβαστάζουν τὸ ζεύγμα. Τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν κάτω ἀπεδόθησαν πλατύτερα καὶ προέχοντα καὶ οὕτω παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ἀσφαλεστέρας ἐδράσεως. Ἡ τριπλῆ καθ' ὀριζοντίαν διεύθυνσιν χάραξις τῶν ἄκρων τούτων καὶ λάξευσις τῶν οὕτω προελθουσῶν ραβδώσεων τῶν ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀσφαλοῦς βάσεως, ὡς ἡ διπλῆ χάραξις ἡ συνοδεύουσα τὸ τόξον κατὰ τὸ κράσπεδόν του καὶ τὰς γωνίας τῶν ποδῶν τονίζει ἔτι μᾶλλον τὴν λειτουργικὴν τούτων σημασίαν. Κατ' ἀνάλογον τρόπον, καίτοι πολὺ ἐντονώτερον, αἱ διανοιγόμεναι ραβδώσεις εἰς τοὺς πόδας τοῦ Θρόνου τῆς Κνωσοῦ, ἐπαυξάνουν τὴν ἀνάτασιν καὶ παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν στερεότητος εἰς τὸ τόξον. Ὁριζοντία διπλῆ γραμμὴ χαρακτὴ κατὰ τὸ ἄνωτερον μέρος τῶν ποδῶν, κάτω τῆς κορυφῆς τοῦ τόξου, ἐμφανίζει τὸ ἀντίστοιχον τῆς κατὰ τοξοειδῆ φύλλα ἀπολήξεως τῶν ραβδώσεων εἰς τὸν Θρόνον τῆς Κνωσοῦ. Χαρακτὴ διπλῆ γραμμὴ ἐξ ἄλλου ἐνισχύει τὴν δοκίδα τοῦ ζεύγματος.

Ἐντελῶς ἀδρᾶ εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τῶν δύο πλευρῶν τοῦ θρόνου. Ἀπεδόθησαν ἀμελῶς πως αἱ δύο ὀρθογώνιοι κοιλότητες, μεταξὺ τῶν ὁποίων παραμένει ἐλάχιστα τονιζόμενον τὸ ζεύγμα. Ἡ ὀπισθία πλευρὰ εἶναι ἀδρότερον ἔτι ἐπεξεργασμένη. Λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῆς ἄνω τοῦ θρόνου ἐπιφανείας, ἥτις ἔχει λαξευθῆ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὸ σῶμα τοῦ καθημένου. Ἀλλὰ ἐνῶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κνωσοῦ ἡ λάξευσις ἀπεδόθη κυρίως κατὰ δύο κοιλότητας προσαρμοζόμενας εἰς τοὺς γλουτούς, ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ

μεσαίον κοίλωμα, ακριβῶς ἄνω τῆς κορυφῆς τοῦ τόξου, καὶ μάλλον πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, προφανῶς διὰ τὴν καλύτεραν προσαρμογὴν τοῦ ἀνδρικοῦ σώματος. Ἐπιζήτησις τόσον πλήρους προσαρμογῆς τοῦ ἀνδρικοῦ σώματος ἐπικυροῖ πλήρως τὴν ἄποψιν τοῦ Ἡβαν διαστέλλοντος σαφῶς τὰ ἀνδρικά ἀπὸ τὰ γυναικεία καθίσματα κατὰ τὸ πλάτος τοῦ ἐδωλίου καὶ κατὰ τὴν βαθύτητα καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν κοιλοτήτων αὐτοῦ, ὡς εἰς τὰ δύο λίαν χθαμαλὰ καθίσματα, τὰ εὐρεθέντα εἰς τὰ ἐσώτερα δωμάτια τοῦ συγκροτήματος Αἰθούσης τοῦ Θρόνου ἐν Κνωσῶ⁵. Ἡ μορφὴ τοῦ θρόνου Κατσαμπᾶ, παρὰ τὴν ἀδρᾶν ἐπεξεργασίαν, εἶναι λίαν διδακτικὴ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀπεμιμούντο εἰς τὸν λίθον οἱ Μινωῖται ξύλινα ἔπιπλα, τοῦ ὁποῖου λαμπρὰν εἰκόνα παρέσχεν ὁ Ἡβαν διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς εἰς ξύλον τοῦ τύπου τοῦ Θρόνου τῆς Κνωσοῦ⁶. Τὸ ὀριζόντιον ζεῦγμα ἐμφανίζεται στιβαρότερον, παρὰ τὸ καμπύλον τοῦ θρόνου ἐκείνου, καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸ τένοντες ὀμιλοῦν λίαν εὐγλώττως περὶ τῆς μερίμνης τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανον οἱ τεχνίται διὰ τὴν μεγαλυτέραν κατασφάλισιν τῆς ζεΐξεως. Τὰ πέλματα, κατεσκευασμένα ἐξ ἰδιαιτέρου τεμαχίου ξύλου, ἴσως ἐνισχυμένου, συνεῖχον ἰσχυρῶς τοὺς πόδας καὶ τοὺς ἀπεμόνωνον ἐκ τῆς ὑγρασίας.

Ὁ θρόνος δὲν φέρει ἄλλην διακόσμησιν πλὴν τῆς ἀπλῆς χαράξεως, ἣ ὁποία εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἀμελής. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι ἐστὲρ εἶτο ἄλλου διακόσμου, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ πῶρος συχνὰ ἐχρωματιζέτο διὰ τὰ καλυφθῆναι οἱ πόροι τοῦ λίθου. Ἰχνη χρώσεως διεσώθησαν εἰς ἄλλα πώρινα ἀντικείμενα⁷ καὶ εἶναι γνωστὸν πόσον σπουδαῖον ῥόλον ἔπαιξεν ἡ ὠραιόχρωμος διακόσμησις εἰς τὰ πώρινα τῶν ἀρχαϊκῶν ἑλληνικῶν χρόνων, ἴσως μάλιστα κατ' ἐπιβίωσιν. Τὸ χρῶμα, ὅταν μάλιστα ὑπάρχει τριβῆ ἐπιφανείας συχνὰ ἐξαφανίζεται χωρὶς τὰ ἀφήση ἴχνη. Πολλάκις τὸ χρῶμα ἐπετίθετο ἐπὶ ἐπιχρίσματος⁸, ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται ὅτι εἶχε συμβῆ εἰς τὴν ἰδικὴν μας περίπτωσιν, ἀφοῦ οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τοιοῦτου ἐπιχρίσματος διεσώθη. Ἡ ὀριζοντία κατὰ τοὺς πόδας ἄνω χάραξις ἦτο ἴσως διὰ τὰ ὀδηγηθῆ ὁ διακοσμητῆς

⁵) Βλ. κατωτέρω περὶ τούτων. Ἡ χρῆσις τοῦ αἰδοιοθυλάκου, ὅστις εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἦτο, φαίνεται, συμπαγῆς τήκη κατεσκευασμένη ἐκ δέρματος, δικαιολογεῖ τὴν λάξευσιν εἰδικῆς κοιλοτήτος ἐπὶ τοῦ θρόνου διὰ τὴν καλύτεραν προσαρμογὴν.

⁶) Evans, P. M. IV, 919, εἰκ. 893.

⁷) Πρβλ. τὸν μικρὸν βωμὸν τῶν Διπλῶν Πελέκων καὶ Ἱερῶν Κεράτων ἐκ Κνωσοῦ: Evans, P. M. IV εἰκ. 154. Τὰ πώρινα τεμάχια μὲ τὰς σπειρας ἐκ τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ Ἀνακτόρου, αὐτόθι εἰκ. 191 a, b, ἦσαν ἀναμφιβόλως χρωματισμένα.

⁸) Πρὸχειρον παράδειγμα εἶναι ἡ βαθμιδωτὴ πυραμιδικὴ βᾶσις διπλοῦ πελέκως ἐξ Ἀγ. Τριάδος.

εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς κορυφῆς τῆς διακοσμήσεως τῶν ποδῶν, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἦτο ἢ εἰς τόξον ἀπολήγουσα σειρὰ διανοιγομένων ραβδώσεων, ὡς εἰς τὸν θρόνον τῆς Κνωσοῦ. Αἱ ἔξω τῶν διπλῶν χαραγῶν παρυφαὶ θὰ ἐχρωματίζοντο δι' ἄλλου χρώματος, δι' ἄλλου δὲ ὁ μεταξὺ τῶν χαραγῶν χώρος. Οἱ ὑπὸ τὸ ζεῦγμα τένοντες ὄχι ἀπιθάνως θὰ ἀπέδιδον φυτικὴν ἐνανθήσιν, ἴσως κατὰ τμήμα ρόδακος, ἀντίστοιχον μὲ τὰς φυτικὰς ἀκανθωτὰς ἐνανθήσεις τῶν ποδῶν τοῦ Θρόνου Κνωσοῦ⁹. Ὁ θρόνος οὕτω δὲν θὰ ἦτο ἀσήμαντος καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχε χρησιμοποιηθῆ εἰς τὸ κύριον δωμάτιον ἀξιοματούχου ἢ ἄλλου ἐξέχοντος πολίτου ἐγκατεστημένου κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ λιμένος. Φυσικὰ δὲν ἦτο βασιλικὸς θρόνος, ἀλλὰ καὶ ἄνωτεροι, φαίνεται, τιλοῦχοι, ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦν θρόνους ἄνευ ἐρεισινώτου καὶ τοιοῦτοι παρεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Ἡβανς οἱ θρόνοι τῆς Βασιλικῆς Ἐπαύλεως καὶ τῆς οἰκίας τοῦ Ἱεροῦ Βήματος παρὰ τὰ Μεγάλα Ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ. Ὅτι ὁ θρόνος εἰς τοιαῦτα ἐπίσημα διαμερίσματα ἐλάμβανεν εἰδικὴν θέσιν, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο προσδιορισμένην καὶ ἐνίοτε εἰδικῶς παρεσκευασμένην ὀπισθεν ἐπισήμου μετὰ κίωνων διαχωρίσματος, ἐπὶ ὑπερυψωμένου χώρου ἐντὸς ὀρθογωνίου διαχωρισμένου χώρου ἢ ἐντὸς εἰδικῆς κόγχης, ἀποδεικνύουν ἀκριβῶς τὰ παραδείγματα τῆς Βασιλικῆς Ἐπαύλεως, τῆς Οἰκίας τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Μεγάρου (τῆς Αἰθούσης τῶν Διπλῶν Πελέκεων), ὡς καὶ τοῦ παρὰ τὴν εἴσοδον Θρόνου τοῦ Βασιλέως εἰς τὰ Μεγάλα Ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ καὶ τὰ μεταγενέστερα παραδείγματα τῆς μυκηναϊκῆς περιοχῆς, τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος¹⁰. Ἡ καθ' ὁλοκλήρου τροπὴν ἔξαρσις ἢ πλαισίωσις τοῦ θρόνου ἠδύνατο νὰ προσδώσῃ μεγαλοπρέπειαν καὶ εἰς τὸ ἀπλούστερον κάθισμα. Εἶναι θλιβερὸν ὅτι σήμερον δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ἔχωμεν γνῶσιν τῆς ποικιλίας τῶν θρόνων, καὶ τῆς καθόλου ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐντὸς τοῦ δι' αὐτοὺς προσδιορισμένου χώρου, ὅστις συνήθως εὐρίσκεται κενὸς διότι τὸ ἐδῶλιον εἴτε ἀφηρέθη, εἴτε συνηθέστερον κατεστράφη, ὡς κατεσκευασμένον ἐκ μᾶλλον φθαρτῆς ὕλης.

Αἱ διαστάσεις τοῦ θρόνου Κατσαμπᾶ τοῦ δίδουν ἀναλογίας περισσότερο βαρείας τοῦ θρόνου τῆς Κνωσοῦ ἢ διαφορὰ εἶναι ἀντιληπτὴ καὶ εἰς τὸ πρῶτον βλέμμα: ὁ θρόνος τῆς Κνωσοῦ εἶναι ραδινός, ὁ τοῦ Κατσαμπᾶ στιβαρός. Τὸ ὕψος του εἶναι 0,48 καὶ τὸ πλάτος του ἄνω 0,49 καὶ κάτω 0,54 ἔναντι ὕψους 0,48 καὶ πλάτους 0,45 τῆς Κνωσοῦ. Τὸ πάχος του φθάνει τὰ 0,33, ἀρκετὸν δηλαδή, ὥστε νὰ παρέχῃ ἄνεσιν εἰς τὸν καθήμενον. Τὰ πέλαματα ἔχουν πλάτος 0,115 καὶ 0,075

⁹) Evans, P. M. IV, σ. 918 εἰκ. 892.

¹⁰) Περὶ πάντων τούτων βλ. κατωτέρω.

ὕψος καὶ τὸ πλάτος τῆς δοκίδος τοῦ ζεύγματος εἶναι 0,06 ἔναντι 0,27 μήκους. Διὰ τῆς καμπυλώσεως τῆς ἀκμῆς ἄνω τοῦ τόξου παρέχεται ἰσοῦψῆς στεφάνη ὕψους 0,055 μ. Ἡ ροὴ κατὰ κυματιστὴν γραμμὴν τῆς ἀκμῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν καμπύλην τοῦ τόξου καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄνω διανοίξιν τῶν ποδῶν εἶναι ἔξαιρετικῶς ἁρμονικῆ, ἀκριβῶς ὡς κατὰ ραδιώτερον τρόπον ἁρμονικῶς προσαρμόζεται εἰς τὸν θρόνον τῆς Κνωσοῦ. Προφανῶς ὁ γλύπτης ἔχει πλήρη ἐπίγνωση τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ πρακτικοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει καὶ δίδει ἀποτελεσμα πλεόν ἢ ἱκανοποιητικόν. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ θρόνου τῆς Κνωσοῦ εἶναι πραγματικὸς καλλιτέχνης, ἐνῶ ὁ τεχνουργήσας τὸν θρόνον Κατσαμπᾶ εἶναι τεχνίτης μὲ διστακτικὴν χεῖρα.

Εἶναι γνωστὸν πόσον ἐλάχιστα εἶναι τὰ ἀντιπροσωπεύοντα τὴν μινωικὴν ἐπίπλωσιν εἶδη τὰ μέχρις ἡμῶν περιελθόντα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπέραντον ποικιλίαν τῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀνευρεθέντων. Ἡ ραγδαία φθορὰ τοῦ εὐφθάρτου ὕλικου, ξύλου, δέρματος, ὑφάσματος εἰς τὸ ἄγροδ κλίμα τῆς Κρήτης ἔξηγεῖ τὴν ἔξαφάνισιν, ἀλλὰ φαίνεται πολὺ περιέργον ὅτι ἐλάχιστα εἶναι καὶ τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθοῦν λείψανα προελθόντα ἐκ διαλύσεως ἐπίπλων, μεταλλικὰ λ. χ. ἐπιθήματα, δεσμοί, συναρμογαί, ἀκόμη καὶ ἦλοι. Καὶ αὐταὶ αἱ παραστάσεις ἐπίπλων εἶναι ἔξαιρετικῶς σπάνιαι, καὶ τοῦτο δέον νὰ ἀποδοθῇ κυρίως εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ μινωικοῦ παραστατικοῦ κύκλου, ὅστις δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόδοσιν σκηνῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἢ παρελθόντων γεγονότων, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς φύσεως καὶ τὴν ἀπεικόνισιν ἱερᾶς τελετουργίας. Καθόλου ὅμως εἶναι ὀρθὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ ἔπιπλα τοῦ μινωικοῦ οἴκου ἦσαν ὀλίγα καὶ ὅτι γενικῶς ἡ ζωὴ τῶν μινωιτῶν παρέμεινε πάντοτε ἄρκετὰ ἀπλῆ. Λίθινα θρανία εἶναι συνήθη ἐντὸς τῶν δωματίων καὶ ἀντικαθίστων κατὰ μέγα μέρος τὰ κινητὰ καθίσματα· χαμηλαὶ κρηπίδες ἐκ λίθου ἢ πηλασβέστου ἦτο δυνατόν νὰ εἶχον χρησιμεύσει ὡς κοῖται ἢ διὰ νὰ κάθηνται, γυναῖκες μάλιστα, κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τρόπον¹¹.

Τὰ ἐκ μᾶλλον μονίμου ὕλης ἐδώλια κατεσκευάζοντο φαίνεται, διὰ κάποιον εἰδικώτερον λόγον, κατὰ τὸ πλεῖστον ὄχι ἄσχετον μὲ ἐπιδιώξιν τελετουργικῆς ἐλισσημότητος. Τοῦτο φαίνεται βέβαιον εἰς τὰς περιπτώσεις ἐνθα ὁ θρόνος εἶναι τοποθετημένος εἰς εἰδικῶς προπαρασκευασμένην, ὡς ἀνωτέρω ἐδηλώθη, θέσιν εἴτε φέρει οὗτος ἐρεισίνωτον εἴτε ὄχι. Ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι καθίσμα τοῦ τύπου τοῦ γνωστοῦ Θρόνου τοῦ Μίνωος, ἔστω καὶ ἄνευ ἐρεισίνωτου, ἀλλ' ἐκ

¹¹) Πρβλ. τὰς «κοῖτας» τοῦ «καλλωπιστηρίου» τοῦ Ἀνακτόρου Κνωσοῦ καὶ τοῦ παρὰ τὸ μέγαρον τῆς Ἐπαύλεως Ἀγ. Τριάδος μικροῦ δωματίου.

μονίμου ὕλης κατεσκευασμένον, εἶχε χρησιμοποιηθῆ κάπως τελετουργικῶς καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἀπῆδε δι' αὐτὸ χαρακτηρισμὸς θρόνου. Ὁρισμένα παραστάσεις καὶ μάλιστα τύποι ἰδεογραμμάτων, περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος, εἶναι ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου χαρακτηρισμοῦ. Τελετουργικῆς ὁμως χρήσεως φαίνονται ἐκ τῶν παραστάσεων καὶ ὁμοιωμάτων καὶ ἄλλου τύπου καθίσματα, προφανῶς ἐκ φθαρτῆς ὕλης κατεσκευασμένα, ἀκόμη καὶ ἐντελῶς ἀπλᾶ ἢ καὶ χθαμαλά, τὰ ὅποια ὁμως πολὺ πιθανὸν ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον. Ἐπειδὴ διακρίσεις τῶν δύο τούτων κύκλων θὰ ἦτο, ὄχι εὐκόλον νὰ γίνῃ καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων προκύπτει ὅτι τελετουργικὴ ἦτο ἡ χρῆσις τῶν ὑφισταμένων παραδειγμάτων, περιελάβωμεν ὑπὸ τὴν ὄνομασίαν τῶν μινωικῶν θρόνων παντὸς εἴδους ἐδώλια τὰ ὅποια παρέχουν εἰκόνα τῆς ποικιλίας τοῦ λίαν ἀντιπροσωπευτικοῦ τούτου εἴδους τῆς μινωικῆς ἐπιπλώσεως, ἐπεκτείνοντες τὸν κύκλον καὶ ἐπὶ τῆς μυκηναϊκῆς περιοχῆς.

Τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα παραδείγματα δὲν ἔξαντλοῦν βεβαίως τὰς ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου γνώσεις μας, μάλιστα καθ' ὅσον ἄπτονται τοῦ μυκηναϊκοῦ, κυκλαδικοῦ καὶ τρωικοῦ κύκλου. Ἠθέλησα μᾶλλον, διὰ τῆς συλλογῆς ἀντιπροσωπευτικῶν παραδειγμάτων, νὰ εἰκονογραφήσω τὸ θέμα καὶ νὰ δώσω τὴν ἀφετηρίαν περαιτέρω μελέτης καὶ ἐρεῦνης τῶν ἐπιπλῶν τοῦ κρητομυκηναϊκοῦ κύκλου. Ἡ ἔξαντλητικὴ μελέτη τοῦ θέματος θὰ μοῦ ἦτο ἀδύνατος μὲ τὰ πενιχρὰ εἰς τὴν διάθεσίν μου σήμερον μέσα.

Α. ΣΩΖΟΜΕΝΟΙ ΘΡΟΝΟΙ

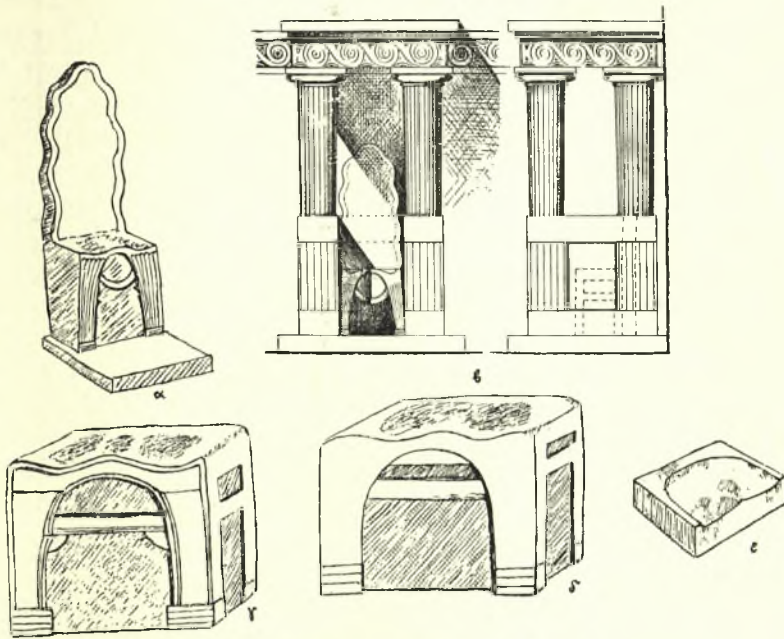
1) Θρόνος τοῦ Μίνωος τῆς Αἰθούσης τοῦ Θρόνου εἰς τὸ Ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ (εἰκ. 24, α), μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του μνημεῖον τόσον διὰ τὴν αἰσθητικὴν αὐτοῦ μορφήν ὅσον καὶ διὰ τὴν τελετουργικὴν του χρησιμοποίησιν ἐντὸς τοῦ ἀναμφισβητήτως ἱεροῦ δωματίου¹². Ἡ ὕλη ἐξ ἧς κατεσκευάσθη εἶναι ἐκλεκτὴ ποιότητος γυψολίθου. Ἡ λάξευσις εἶναι ἐπιμελεστάτη, ἀποδίδουσα λίαν ἐπιτυχῶς τὸ ξύλινον πρότυπον· ἡ πρὸς τὰ ἄνω βλαστητικὴ διάνοιξις τῶν ποδῶν μὲ τὰς εἰς τόξα κορυφουμένας ραβδώσεις, αἱ φυτικαὶ πρὸς τὰ ἔσω τοῦ ὑψηλοῦ τόξου ἐνανθίσεις, ἡ κατ' ἀντίστροφον θέσιν ζεύξις τοῦ τόξου, τὸ ὑψηλὸν ἔλαφρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω κλίνον ἐρεισίνατον μὲ τὸ κυματιστὸν περιγράμμα, ἡ θαναμασία προσαρμογὴ τῆς ἔδρας πρὸς τὸ σῶμα τοῦ καθιμένου, προσδίδουν δυναμικὴν χάριν μοναδικὴν εἰς τὸ σύνολον. Αἱ πλευραὶ τοῦ καθίσματος εἶναι πολὺ ἀπλούστερον ἐπεξεργασμένα κατ'

¹²) Περὶ τούτου λεπτομερῶς ὁ Evans P. M. IV. σ. 915 κ. ἐξ. εἰκ. 899, σχέδια εἰκ. 890—892. Ἀπόδοσις τοῦ ξυλίνου προτύπου εἰκ. 892, σ. 918.

ὀρθογωνίους λαξεύσεις, πολὺ ἀναλόγους τοῦ θρόνου Κατσαμπᾶ. Ἰχνη ἐπιχρίσεως τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν καὶ λεπταὶ χαράξεις ἔφερον τὸν Ἕβαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ θρόνος ἦτο διακοσμημένος καὶ μὲ πολύχρωμον διακόσμησιν· τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται πιθανὸν ἐξ αὐτῆς τῆς χρήσεως τόσον ἐκλεκτοῦ ἀλαβαστροειδοῦς γυψολίθου.

Ἡ τελετουργικὴ χρῆσις τοῦ θρόνου ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ὅλην διά-

Εἰκ. 24.— Μινωικοὶ θρόνοι καὶ ἐδῶλια

ταξιν τοῦ δωματίου καὶ τοῦ προθαλάμου του, τοῦ χαρακτηῆρος τῶν μικρῶν ἐσωτέρων διαμερισμάτων, ἀπὸ τὴν διακόσμησιν καὶ τὰ τελετουργικὰ σκευῆ καὶ λείψανα θησαυρῶν ἱεροῦ τὰ ὁποῖα ἐπὶ τόπου ἀνευρέθησαν. Ὁ κλειστός χαρακτήρ τοῦ συνόλου τῶν δωματίων, ἡ διὰ μικρὰς κλιμακίδος σύνδεσις πρὸς τὰ ἄνω δωμάτια, τὰ ὁποῖα, φαίνεται, προωρίζοντο διὰ τὴν τελετουργικὴν προπαρασκευὴν τοῦ Βασιλέως - Ἀρχιερέως, ὁ μυστικιστικὸς φωτισμὸς, τὸ ἐρυθρὸν κυριαρχοῦν χρῶμα τῶν τοίχων καὶ τοῦ κεντρικοῦ δαπέδου, ἡ μεταξὺ θρανίων—προφανῶς τοῦ συμβουλίου ἱερέων—τοποθέτησις τοῦ θρόνου, οἱ ἐκατέρωθεν τοῦτου κατ' ἀντιθετικὴν διάταξιν τοποθετημένοι ὡς φρουροὶ γρύπες, οἵτινες εἰς παραστάσεις συνοδεύουν τὴν θεότητα καὶ τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῆς ἀρχιερεῖς, ἡ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ δωματίου τοῦ θρόνου ὑπαρξίς καθαρτηρίου δεξαμενῆς, ἡ καθαρτήριος ἐκ πορφυροῦ λίθου λεκάνη διὰ τὸν κα-

θαρισμὸν τῶν εἰσερχομένων, τοποθετημένη εἰς τὸν προθάλαμον, τὸ γειτονικὸν δωμάτιον μὲ τὸ ὑψηλὸν θρανίον ἢ βωμὸν ἀποθέσεως τῶν εἰδώλων, δύο ἄλλοι βωμοὶ εἰς τὰ συνεχόμενα δωμάτια καὶ ἡ διάταξις ἑνὸς μικροῦ δωματίου ὡς εἶδος τελετουργικοῦ ἀπομονωτηρίου, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφήνουν περὶ τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος τοῦ ὅλου συγκροτήματος καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Θρόνου. Ἐντὸς τῆς καθαρτηρίου δεξαμενῆς ἀνευρέθη πλῆθος τεμαχίων κρυστάλλων, προερχομένων ἐκ διαλύσεως ἀντικειμένων «ἱεροῦ θησαυροῦ», τμῆμα πολυτίμου κρυσταλλίνου κυάθου, κρυσταλλίνη λαβὴ ἐγχειριδίου, κρυσταλλίνη πλάξ μὲ ἐγχρωμον παράστασιν ταυροκαθαψίων, τεμάχιον θαυμασίου ἀναγλύφου ρυτοῦ ἐκ στεατίτου μὲ παράστασιν ἐνεδρεύοντος ὀκτάποδος, ἀνάγλυφον ἐπὶ ὀστρέου τεχνικῆς καμέου μὲ παράστασιν ἐγχειριδίου μετὰ τῆς ζώνης του κ. ἄ. Μικρὰ κρύπτη παρὰ τὸ ἀνατολικῶς τοῦ θρόνου θρανίον ἔδωκεν ἄλλα λείψανα θησαυρῶν ἐκ χρυσοῦ, φαγεντιανῆς καὶ κυάνου. Ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδεικτικὴ τελετουργιῶν ἦτο ἡ παρουσία πέντε μεγάλων ἀλαβαστρίνων ἀγγείων, τοῦ τύπου τῶν ἀρτοσχήμων ἀλαβάστρων, τὰ ὅποια μετεκινήθησαν ἀπὸ τὸν μυχόν, ὅπου ἐν ἑτερον ἀνευρέθη εἰς τὴν θέσιν του, διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν μετάγγισιν τοῦ ἱεροῦ ἐλαίου ἐκ πίθου, ὅστις εἶχε μετακομισθῆ πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν ἀποθηκῶν. Πολὺ πιθανὸν ἢ αἴθουσα τοῦ Θρόνου ἐχρησιμοποιήθη ὡς Ἱεροδικαστήριον (consistory), ὥστε εὐστόχως ἀντίγραφον τοῦ θρόνου τούτου τῶν Βασιλέων-Ἀρχιερέων τῆς Κνωσοῦ, τῶν θεία παραχωρήσει σοφῶν νομοθετῶν καὶ δικαιοκριτῶν, ἐτοποθετήθη εἰς τὴν Αἴθουσαν Συνεδριάσεων τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου ἐν Χάγη.

2) Θρόνος τοῦ Μεγάρου τοῦ Βασιλέως (ἢ τῆς Αἰθούσης τῶν Διπλῶν Πελέεων) εἰς τὰ Ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ (εἰκ. 24, β)¹³. Τούτου διασώζονται μόνον ἴχνη ἀποτυπωθέντα ἐπὶ τυχαίως συσσωρευθείσης κατὰ τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ μεγάρου, ἕπου ἦτο τοποθετημένος, πηλασβέστου· εὐφυῆς εἶναι ἢ ἀναπαράστασις ἢ γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἡβανς, τῆ βοηθεία τοῦ ἀρχιτέκτονος Piet de Jong, ἃν καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ παρὰ μόνον ὡς μία πιθανὴ ὑπόθεσις. Βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ θρόνος εἶχε τοποθετηθῆ ἐντὸς εἰδικῶς παρεσκευασμένου χώρου μὲ κίονας ἐκατέρωθεν, βαίνοντας ἐπὶ ὀριζοντίων δοκῶν· πιθανῶς λοιπὸν οἱ κίονες ἦσαν τέσσαρες καὶ ἐστήριζον οὐρανόν, ἐπὶ τοῦ γεισώματος τοῦ ὁποίου ἐσυνεχίζετο ἴσως τὸ διάζωμα τῶν σπειρῶν τῆς αἰθούσης· ἡ παραδοχὴ τοῦ τελευταίου στοιχείου καθορίζει τὸ ὕψος τῶν κίωνων καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ταυτοχρόνως τὴν χρονολογίαν εἰς τὸ τέλος τῆς ΥΜΙα ἐποχῆς, ἐπιβεβαιουμένην ἀπὸ τὴν θραῦσιν τῆς ὀρθομαρμα-

¹³) Evans, P. M. III σ. 336—337, εἰκ. 223—224.

ρώσεως κατὰ τὸ σημεῖον ἐδράσεως εἰς τὸν τοῖχον τοῦ θρόνου. Τοῦ κυρίως θρόνου οὐδὲν διεσώθη, ἐπὶ τῆς πηλασβέστου ὅμως ἀπειτυπώθη τὸ περίγραμμα τοῦ καθίσματος, διευρυνόμενον ἐλαφρῶς πρὸς τὰ κάτω. Καθαρὰ ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ὁ τύπος τοῦ θρόνου θὰ ἦτο ἀνάλογος τοῦ ἐκ γυψολίθου· ἔτι τολμηροτέρα ὅτι ὑπῆρχε δεύτερος ξύλινος θρόνος εἰς τὴν ἐσωτέραν αἴθουσαν τοῦ μεγάρου¹⁴.

3) Θρόνος τῆς Βασιλικῆς Ἐπαύλεως Κνωσοῦ¹⁵. Τοῦτου διεσώθησαν μόνον λείψανά του, κυρίως τμήματα δοκίδων καὶ ζευγμάτων μετὰ ἐγκοπῶν ἢ ἀλλαγώσεων διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα στερέωσιν, ἅτινα ἀνευρέθησαν ἐντὸς ἢ παρὰ τὴν εἰδικῶς προπαρασκευασμένην διὰ τὴν ὑποδοχὴν θρόνου κόγχην, ὅπισθεν τοῦ ἱεροῦ μετὰ κίωνων διαφράγματος, τὸ ὁποῖον χωρίζει, ὡς εἰπεῖν, ἐν Ἁγίον Βῆμα τοῦ λοιποῦ χώρου τοῦ κυρίως μεγάρου. Ὁ Ἡβανς ὁμολογεῖ ὅτι τὰ λείψανα εἶναι ἀνεπαρκῆ διὰ νὰ δώσουν δυνατότητα ἱκανοποιητικῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ θρόνου. Ὅμως τὰ διαρθρωθέντα (ὡς δεικνύει ἡ φωτογραφία τῆς εικόνας P. M. II, 234) ἀποδεικνύουν μᾶλλον ἄπλοῦν κάθισμα με τετραγώνους πόδας, ζευγνυμένους ἀνὰ πλάγια ζεύγη με δοκίδας, ἐφ' ὧν βαίνει ἡ πλάξ τοῦ καθίσματος· ἐρεισίνωτον δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ ὑψηλὴ καὶ ὠραία ὀρθομαρμάρωσις τῆς κόγχης καθίστα τοῦτο περιττόν¹⁶.

Χῶροι προπαρασκευασμένοι διὰ τὴν ὑποδοχὴν θρόνων ἀνευρέθησαν ἐν Κνωσῷ εἰς τὴν Οἰκίαν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος καὶ κατὰ τὴν κυρίαν εἴσοδον τοῦ Ἀνακτόρου, ἔσω τῆς ἀνοικτῆς αἰθούσης τῆς Πύλης. Ὁ πρῶτος διαμορφοῦται ἔσω τοῦ μετὰ κίωνων διαχωρίσματος, ἐπὶ δαπέδου ὑψηλοτέρου, προσιτοῦ διὰ δύο βαθμίδων· ὑπερυψούμενον τετραγώνον βάθρον κτιστόν διὰ λίθων καὶ κεκοιναμένον ἀπετέλει τὴν κρηπίδα ξυλίνου θρόνου τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἔχγος διεσώθη¹⁷. Ὁ δεύτερος χῶρος ἀναγνωρίζεται κυρίως ἀπὸ τὴν θέσιν του εἰς τὸ ὄλον συγκρότημα τῆς ἐπισήμου εἰσόδου καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν του διάταξιν¹⁸.

¹⁴) Τοῦτου μόνη ἔνδειξις εἶναι ἡ ἀνεύρεσις ἀπηνθρακωμένων λειψάνων ξύλου.

¹⁵) Evans, P. M. II, εἰκ. 234, σ. 405 καὶ Πίν. ΧΧΑ κατ' ἀναπαράστασιν Th. Fyfe.

¹⁶) Ἡ παρὰ Evans ἀπόπειρα συναρμολογήσεως οὐδόλως ἐλήφθη ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Fyfe. Σήμερον δὲν διασώζεται τίποτε κατὰ χώραν ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ θρόνου καὶ οὐδὲν λείψανον τούτου διακρίνεται ἐντὸς τῆς κόγχης.

¹⁷) Evans, P. M. II, σ. 392, εἰκ. 224. Ὁ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν θρόνος, ἔχει ληφθῆ ἐκ κνωσιακοῦ σφραγίσματος (βλ. ἐνταῦθα εἰκ. 3, θ).

¹⁸) Evans, P. M. II, σ. 674 κ. ἐξ· σχέδιον ὑπαρχόντων λειψάνων εἰκ 428, ἀναπαράστασις εἰσόδου καὶ δωματίου θρόνου εἰκ. 429. Περὶ τοῦ δωματίου τοῦ θρόνου σ. 679.

τὸ ἐξ ἐρυθροῦ πηλασβέστου (stucco) δάπεδον ἦτο βεβαίως κατάλληλον διὰ δωμάτιον θρόνου. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι πρόκειται περὶ καθαράς, ἔστω ὄχι ἀπιθίνου, ὑποθέσεως. Πολὺ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ δύο παραδείγματα τῶν ἀνακτορικῶν μεγάρων τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρουνης. Ἐντὸς τοῦ μεγάρου τῶν Μυκηνῶν, παρὰ τὴν μεγάλην φθορὰν τοῦ δαπέδου, διακρίνεται ὁ ὀρθογώνιος, χῶρος μὲ τὸ ὑπερυψωμένον πλαίσιόν του ὅπου ἦτο τοποθετημένος ὁ θρόνος κατὰ τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ δωματίου¹⁹. Περισσότερον χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ χῶροι τῶν θρόνων τῶν δύο μεγάρων τῆς Τίρουνης²⁰: τοῦ μεγαλύτερου ὑπάρχει ἔξω τοῦ διὰ λίθων κτιστοῦ ὀρθογωνίου τῆς πλαισιώσεως τοῦ θρόνου τριπλῆ κρασπέδωσις τῶν λευκῶν ζωνῶν μὲ ρόδακας τοῦ μικροτέρου ἀπλῆ, ἀλλ' εὐρύτερα καὶ μᾶλλον περιτέχους. Οὕτω θὰ παρείχετο ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁ θρόνος ἔβαινε ἐπὶ πλουσίως διακεκοσμημένου ὀρθογωνίου τάπητος καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι ξύλινοι θρόνοι ἢ καὶ λίθινοι, ἀλλὰ κινητοί, οἷος ὁ ἐν Κατσαμπᾷ ἀνευρεθεὶς, ἦτο δυνατὸν νὰ ἔβαινον ἐπὶ τοιούτων ταπήτων.

4) Ἐδώλιον Ἀπομονωτηρίου ἢ Μαγειρείου τοῦ συγκροτήματος τῆς Αἰθούσης τοῦ Θρόνου (εἰκ. 24, ε)²¹. Πολὺ χαμηλὸν (μόνον 0,15 ὑπὲρ τὸ δάπεδον), ἔχει διαστάσεις 0,55×0,46, δηλαδὴ εἶναι πλατύτερον τοῦ καθίσματος τοῦ Θρόνου, τοῦ ὁποῖου αἱ διαστάσεις εἶναι 0,45×0,32 μ. Ἐμφανίζει ὅμως ἀνάλογον εἶδος κοιλότητος διὰ τὴν προσαρμογὴν πρὸς τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον αὐτὴν τὴν φορὰν θὰ ἔδει νὰ εἶναι σῶμα γυναικός. Ἡ χαμηλὴ ὀκλάζουσα στάσις προσιδιάζει ἰδίως διὰ γυναῖκα, τῆς ὁποίας ἡ εὐρύτερα λεκάνη ἀπῆτει πλατύτερον κάθισμα. Τὸ ἐδώλιον εἶναι μονίμως στερεωμένον εἰς τὸ ἐκ πηλασβέστου δάπεδον τοῦ θαλάμου, πρὸ δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει ἰδιότυπος τράπεζα μὲ δύο κοιλότητας, τοῦτο δὲ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ δωμάτιον ὑπὸ τοῦ Ἡβανς ὡς «μαγειρεῖον».

5) Ἐντελῶς ὅμοιον κάθισμα, ἀναλόγου πλάτους, καὶ ἐπομένως προοριζόμενον ἐπίσης διὰ γυναῖκας, ἦτο ἄλλο ἀνευρεθὲν παρὰ τὴν πλαγίαν θύραν τοῦ ὅλου συγκροτήματος τῶν ἔσω τῆς Αἰθούσης τοῦ Θρόνου μικρῶν δωματίων, ἀλλ' ὄχι μονίμως ἐντὸς τοῦ δαπέδου στερεωμένον²². Ὁ Ἡβανς πιστεύει ὅτι ἐχρησίμευε διὰ τὴν γυναῖκα θυρωρὸν τῶν ἱερῶν δωματίων.

6) Καταπληκτικὴν ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν μὲ τὸν θρόνον τοῦ Κατσαμπᾷ ἐμφανίζει ὁ Θρόνος τοῦ Πρι νι ἰ ἄ, ἐπίσης ἐκ πάρου λί-

¹⁹) BSA, XXV (1921—1923) σ. 186 κ. ἐξ. πίν. XXXIIIα.

²⁰) Tigrins II, πίν. XIX—XX, σ. 222 κ. ἐξ. (R. Hackl).

²¹) Evans, P. M. IV σ. 927 εἰκ. 899.

²²) Αὐτόθι σ. 902, σχέδιον εἰκ. 877.

θου (είκ. 24, δ)²³. Έμφανίζει μεγαλύτεραν ἔτι πλατύτητα καὶ χαλαρότητα καὶ ἔχει ἀνάλογον διαμόρφωσιν τοῦ τόξου, τῶν ποδῶν, τῆς δοκίδος τοῦ ζεύγματος, τῶν ὀρθογωνίων κοιλοτήτων τῶν πλευρῶν. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶναι ἱκανῶς βεβλαμένη, διακρίνεται ὅμως ἡ χαρακτηριστικὴ κοίλανσις, ἀνάλογος μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ Θρόνου τοῦ Μίνωος, ἡ προσθία δὲ γραμμὴ φαίνεται ὅτι ἐσχηματίζετο καθ' ὅμοιον τρόπον, κυματοειδῆς. Τὰ πέλματα τῶν ποδῶν δὲν προέχουν αἰσθητῶς ὡς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κατσαμπᾶ, ἀλλ' ἐμφανίζουν ἀνάλογον ὀριζοντίαν χάραξιν. Δὲν διακρίνονται διακοσμητικαὶ λεπτομέρειαι διὰ χαραῶσεων. Ἡ φθορὰ ὅμως τῆς ἐπιφανείας θὰ ἐδικαιολόγει τὴν ξεαφάνισιν τούτων. Χαρακτηριστικὴ λεπτομέρεια, ἣτις θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὀρισμένων ἰδιογραμμάτων, εἶναι ἑτέρα δοκὶς μνηοειδοῦς διαμορφώσεως μὲ ὀριζοντίαν κάτω ἀπόληξιν ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ τόξου, ἣτις προορισμὸν εἰς τὸ ξύλινον πρότυπον θὰ εἶχε νὰ δώσῃ μεγαλύτεραν στερεότητα εἰς τὸ ἀσθενὲς τοῦτο σημεῖον, χωρὶς νὰ μεταβάλλῃ τὴν μορφήν ἢ τὴν αἴσθησιν τοῦ στηριζόντος τόξου. Ἡ πρόσθετος αὕτη ἐνίσχυσις καθίστα περὶ τὴν διὰ τενόντων ὑποβάστασιν τῆς κατωτέρας δοκίδος ζεύξεως. Τὸ κάθισμα ἔχει διαστάσεις 0,48×0,34, εἶναι δηλαδὴ κατὰ τι μεγαλύτερον τοῦ Θρόνου τῆς Κνωσοῦ. Ὅμως τὸ συνολικὸν ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,30 τοῦ μ. καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ θρόνος εἶναι κάτω ἑλλιπῆς. Τοῦτο ὅμως ἐκ τῶν χαραῶσεων τῶν ἄκρων ποδῶν δὲν φαίνεται καθόλου πιθανόν. Πρόκειται ἀπλῶς περὶ λίαν χαμηλοῦ καθίσματος.

Ὁ θρόνος προέρχεται ἐξ οἰκοδομήματος κειμένου ΝΑ τοῦ ναοῦ²⁴ καὶ οἱ Ἱταλοὶ ἀνασκαφεῖς ἐθεώρησαν ὡς δεῖγμα ἐπιβιώσεως μινωικῆς κατὰ τὴν πρωτοελληνικὴν περίοδον. Ὅμως ἡ στενὴ ἀναλογία μὲ τὸν θρόνον τοῦ Κατσαμπᾶ καὶ ἡ ἀνεύρεσις κατὰ τὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ πιθανῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα²⁵ τῶν μεγάλων εἰδώλων μὲ τὰς καμπτομένας πρὸς τὰ ἄνω χεῖρας καὶ σωληνωτῶν σκευῶν τοῦ γνωστοῦ ὡς ΥΜΙΙΙ γ τύπου παρέχει ὡς σχεδὸν βέβαιον τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ θρόνος τοῦ Πρινιαῖ ἀνήκει καὶ οὗτος εἰς μινωικοὺς χρόνους, ἴσως δὲ προ-

²³) Luigi Pernier «Annuario» I, σ. 91, εἰκ. 61.

²⁴) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 63 οἶκμα τοῦ σχεδίου τῆς εἰκ. 1 εἰς τὴν ἀνωτέρω δημοσίευσιν.

²⁵) Βλ. «Bolletino d'Arte» II (1908), ἀρ. 12 σ. 15, εἰκ. 10—11. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Sam Wide δημοσιευθέντα εἰδῶλα (Athen. Mitteil. XXVI, 1901, 247 κ. ἐξ.) ἀνευρέθησαν «non lungi da questa importante costruzione», ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται ὁ θρόνος. Ἄλλα τεμάχια ἀναλόγων μορφῶν καὶ σωληνωτῶν σκευῶν περιουνελέγησαν δι' ἀνασκαφῆς κατὰ χώραν ὑπὸ τοῦ Pernier.

έρχεται ἔξ ἱεροῦ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀνακαταλήψεως²⁶, σύγχρονον πρὸς τόσα ἄλλα ἱερὰ τῶν αὐτῶν χρόνων (Γουρνιῶν, Κουμάσας, Καρφί, Γάζι, Διπλῶν Πελέκεων Κνωσοῦ, Τυκτῆς Κρήνης παρὰ τὸ Καραβὰν Σεραΐ Κνωσοῦ)²⁷. Λόγῳ τῆς μεγάλης ὁμοιότητος τῶν δύο θρόνων Πρινιαῖα καὶ Κατσαμπᾶ θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς αὐτοὺς ΥΜΙΙ χρόνους. Ὅμως παραμένει πάντοτε ὡς πιθανὴ χρονολογία τοῦ δευτέρου ἢ ΥΜΠΙ περιόδου, εἰς τὴν ὁποῖαν ἄλλως ἀνήκουν καὶ τὰ εἰδώλια τῶν γειτονικῶν ὑπὸ Στυλ. Ἀλεξίου ἀνασκαφέντων τάφων.

Μὲ τὰ ὡς ἄνω ἔξ παραδείγματα θρόνων καὶ εἰδωλίων τύπου θρόνου ἔξαντλεῖται τὸ μέχρις ἡμῶν διασωθὲν ὑλικὸν τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ τούτου εἶδους τῆς σκευῆς τῶν μινωικῶν αἰθουσῶν μεγάρων ἢ οἰκιῶν. Τὸν κύκλον ὅμως τῶν ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου γνώσεών μας δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν ἐκ τῶν μικρῶν ὁμοιωμάτων, τῶν παραστάσεων καὶ ὄρισμένων ἰδεογραμμάτων.

Β. ΟΜΟΙΩΜΑΤΑ ΘΡΟΝΩΝ

Ἐλάχιστα ὁμοιώματα θρόνων ἢ ἄλλων εἰδωλίων εἶναι γνωστὰ ἐκ τοῦ μινωικοῦ κύκλου. Τὰ εἰδώλια τῶν θεοτήτων καὶ τῶν λατρευτῶν τῶν εἰκονίζονται σχεδὸν πάντοτε ὄρθια. Δύο ἢ τρία παραδείγματα ὑπάρχουν καθημένων λατρευτῶν ἔξ ἱερῶν κορυφῆς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν διασώζουσι τὸ κάθισμα, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευασθῆ κεχωρισμένως, πλὴν μιᾶς περιπτώσεως, ὅπου τὸ εἰδώλιον φαίνεται νὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου μετὰ κυρτοῦ ἐρεισινώτου τοῦ τύπου τοῦ μυκηναϊκοῦ τῆς εἰκ. 25, ζ²⁸. Διεσώθησαν ὅμως δύο πῆλινα θρανία (εἰκ. 25, α) ἐκ Πετσοφᾶ²⁹, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ ἱερὸν εἶχον, φαίνεται, ἀποτεθῆ ὁμοῦ μετὰ τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν μορφῶν, αἵτινες ὅμως ἀπεσπάσθησαν. Τὸ θρονίον εἶναι τύπου σκαμνίου ἄνευ ἐρεισινώτου, ἀπηρτισμένον ἐκ τεσσά-

²⁶) Ὁ Pernier, αὐτόθι σ. 16, δὲν πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξίν χωριστοῦ κατὰ χώραν ἱεροῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν εἰδωλίων καὶ σκευῶν δι' οἰκιακὴν λατρείαν.

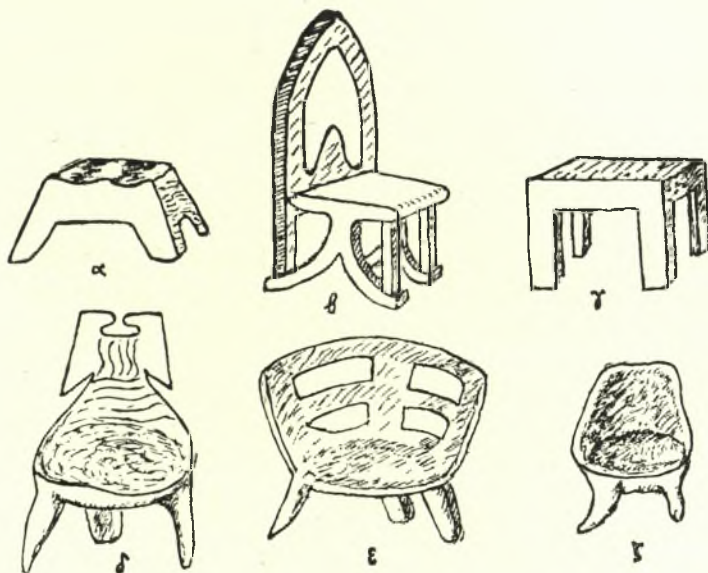
²⁷) Τὴν χρονολογίαν τῶν ἐκ Πρινιαῖα εἰδωλίων καθώρισεν ὁ Evans, P.M. IV 160, εἰς τὴν ΥΜΙ ἐποχὴν. Ὁρθῶς ὅμως παρετήρησεν ὁ Μαρινᾶτος, ΑΕ 1937 Β', 289, ὅτι ἡ χρονολογία πάντων τῶν μετὰ ἀνάλογα εἰδωλα καὶ σκευῆς ἱερῶν εἶναι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ΥΜΙΙ περιόδου, ἢ τοῦλάχιστον τῆς λεγομένης Ὑπομινωικῆς. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν πράγματι φάσιν ἀνήκουν τὰ εἰς τὸ Καρφί Λασηθίου ἐντὸς ἱεροῦ ἀνευρεθέντα εἰδωλα, πιθανῶς ὅμως ταῦτα εἶναι τὰ τελευταῖα τῆς σειρᾶς. Εἰς τὴν ὑπομινωικὴν - πρωτογεωμετρικὴν φάσιν ἀνήκει ἴσως τὸ εἰδωλον, τοῦ ὁποῖου μόνον ἡ κεφαλὴ ἀνευρέθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρὰ τὸ Καλὸ Χωριὸ Πεδιάδος· βλ. Ν. Πλάτωνος, τὸ Ἱερὸν Μαζᾶ καὶ τὰ μινωικὰ Ἱερὰ Κορυφῆς, «Κρητικὰ Χρονικά» Δ' (1951) σ. 98.

²⁸) Ἐκ Πετσοφᾶ, BSA, IX (1902—5), πίν. XI, σ. 373.

²⁹) Αὐτόθι, πίν. XIII, 77—78. Ἐν ἑτερον ἐκ τοῦ σηλαίου Τραπέζης προσαρμόζεται πρὸς μικρότατον καθήμενον εἰδώλιον.

ρων ἐπικλινῶν πλευρῶν, σχηματιζόντων χαμηλοὺς πόδας, οὕτως ὥστε τοῦτο διευρυνόμενον πρὸς τὰ κάτω νὰ παρέχη ἔδρασιν ἀπολύτως ἀσφαλῆ. Χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι ἡ προσαρμοζομένη εἰς τὸ σῶμα ἄνω ἐπιφάνεια, ἐνθυμίζουσα καθόλου καὶ κατὰ τὴν κυματοειδῆ της ἀκμὴν τοὺς κατόπιν μινωικοὺς θρόνους. Ὡς γνωστὸν ἡ χρονολογία τῶν πηλίνων τούτων εἰδωλίων εἶναι ΜΜΙ.

Τὰ λοιπὰ παραδείγματα προέρχονται ἐκ τοῦ κυκλαδικοῦ καὶ τοῦ

Εἰκ. 25.—Μικρὰ ὁμοιώματα μινωικῶν, κυκλαδικῶν καὶ μυκηναϊκῶν θρόνων καὶ ἐδωλίων.

μυκηναϊκοῦ κύκλου. Ὡς ὑπὸ μορφὴν ἁπλῶν παραδειγμάτων παραθέτω ἀπεικονίσεις δύο θρόνων, ἑνὸς μετ' ἑρσεινωτότου καὶ ἕτερον τύπου ἁπλοῦ σκαμνίου, ἀνήκοντα εἰς μαρμάρινα εἰδώλια μουσικῶν ἀνευρεθέντων εἰς κυκλαδικοὺς τάφους (εἰκ. 25, β, γ). Ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ πρῶτος, θρόνος ἑνὸς κιθαριστοῦ ἢ μᾶλλον παίκτηυ σαμβύκης, ἀπεικονιζόμενος παρὰ Perrot - Chipiez, Hist. de l'Art, VI σ. 761' εἰκ. 358. Παρέχει τοξοτὴν διαμόρφωσιν ἑρσεινωτότου, τὸ ὁποῖον ἐπεκτείνεται ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας. Τὸ ἑρσεινωτόν τοῦτο εἶναι τρητόν, ἔχον εἰς τὸ κενὸν προεξοχὴν ἐπίσης τοξοειδῆ. Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις παρεῖχεν ἅψ' ἑνὸς στερεότητα εἰς τὸ ἑρσεινωτόστον τὸ ὁποῖον ἐδέχετο τὸ βάρος τοῦ στηριζομένου κορμοῦ καὶ ἔλαφρότητα διὰ τῆς τρήσεως. Ἐπὶ τοῦ ἑρσεινωτότου ἐστηρίζετο ἡ πλάξ τοῦ καθίσματος

βαίνουσα ἐπὶ καμπύλων ποδῶν, διανοιγομένων ἐκατέρωθεν εἰς διπλά σκέλη. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες καὶ δύο πρόσθετα στηρίγματα, ἐπέχοντα θέσιν προσθίων ποδῶν καὶ τὰ ὅποια παρεῖχον ἀσφαλεστέραν στήριξιν τῆς πλακῶς τοῦ καθίσματος, στηρίζονται ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν καμπυλουμένων σκελῶν. Ἡ σχέσις μὲ τὸν μινωικὸν θρόνον εἶναι ἀπαραγνώριστος καὶ μέχρις ὅτου εὐρεθοῦν παλαιότερα μινωικὰ πρότυπα ἢ προτεραιότης τοῦ μετ' ἐρεισινώτου καὶ κατὰ τοξοειδῆ διαμόρφωσιν θρόνου φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τὰς Κυκλάδας. Συνηθέστερα ὅμως εἰς τὰς Κυκλάδας εἶναι ἐδώλια τύπου ἀτλοῦ τετραγώνου σκαμνίου, τὸ ὅποιον παρέχει ἐντύπωσιν μεγάλης στερεότητος. Δύο ἐκ Θήρας εἰδώλια σαμβυκτῶν κáθηται ἐπὶ τοιούτων σκαμνίων⁸⁰. Ἔτερον παριστᾶ μορφὴν καθημένην ἐπὶ ὁμοίου ἐδωλίου μὲ ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους χεῖρας καὶ προέρχεται ἐκ τῆς περιοχῆς Τεκὲ Ἡρακλείου, ἀνευρεθὲν μετὰ πολλῶν ἄλλων κυκλαδικῶν εἰδωλίων⁸¹. Καθημένη κουροτρόφος ἐπὶ θρόνου μὲ τρητὸν ἐρεισινώτον καὶ ὑποπόδιον κυκλαδικοῦ τύπου προέρχεται ἐκ τῆς Τηγέας⁸² δυστυχῶς ὅμως ὁ θρόνος οὗτος δὲν διασώζεται καλῶς. Ὅτι πάντα τὰ εἰδώλια ταῦτα ἐσχετίζοντο μὲ τὴν θρησκευτικὴν, τὸ πλεῖστον ἐπιτάφιον, τελετουργίαν οὐδεμία παραμένει ἀμφιβολία.

Ἐπιπλέον εἶναι τὰ μικρὰ ὁμοιώματα θρόνων τὰ ἀνευρισκόμενα ἐντὸς τῶν μυκηναϊκῶν τάφων, μάλιστα τῆς ὑστερας περιόδου. Εἶναι ποικίλα τὴν μορφὴν καὶ ἄλλοτε εἶναι κενά, ἄλλοτε φέρουν εἰδώλιον. Δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ ἐπὶ τῶν κενῶν νὰ ἐποποθετοῦντο εἰδώλια ἐκ τῶν πτερυγομόρφων ἢ δισκοειδῶν. Εἶναι ὅμως ἐπίσης πιθανὸν διὰ τοὺς κατωτέρω ἀναφερομένους λόγους νὰ ἀπειθῆντο οἱ θρόνοι πραγματι κενοί. Εἶναι ποικίλων τύπων καὶ ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ παραδείγματα ἀπεικονίζω ἐνταῦθα τρεῖς τύπους, ἐκ τῶν ὁμοιωμάτων τὰ ὅποια ἀνευρέθησαν εἰς τοὺς λαξευτοὺς τάφους τοῦ Κολωνακίου Θηβῶν⁸³. Καὶ οἱ τρεῖς τύποι (εἰκ. 25, δ, ε, ζ) ἔχουν τρεῖς πόδας καὶ μᾶλλον κυρτὸν κάθισμα κατάλληλον δι' ἀναπαυτικὴν τοποθέτησιν τοῦ καθημένου. Ὁ πρῶτος ἔχει ἰδιόρρυθμον ἐρεισινώτον ὀρθογώνιον μὲ ἐγκοπὰς, τῶν ὁποίων ἡ ἄνω παρεῖχε λαβὴν εἰς τὴν χεῖρα διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ θρόνου. Τοῦ δευτέρου τὸ ἐρεισινώτον φέρει τέσσαρα ὀρθογώνια τρήματα, τὰ ὅποια ἠλάττωνον τὸ βάρος τοῦ θρόνου, ὅστις ἄλλως θὰ ἦτο δυσμετακόμιστος. Ὁ τρίτος, μικρότερος, ἔχει ἐρεισινώτον καμπύλον καὶ συνεχές, περιβάλλον οὕτως εἰπεῖν, τὸ σῶμα τοῦ καθημένου. Φυσι-

⁸⁰) Προχείρως παρὰ Bossert, *Alt Kreta*², εἰκ. 120 α, β.

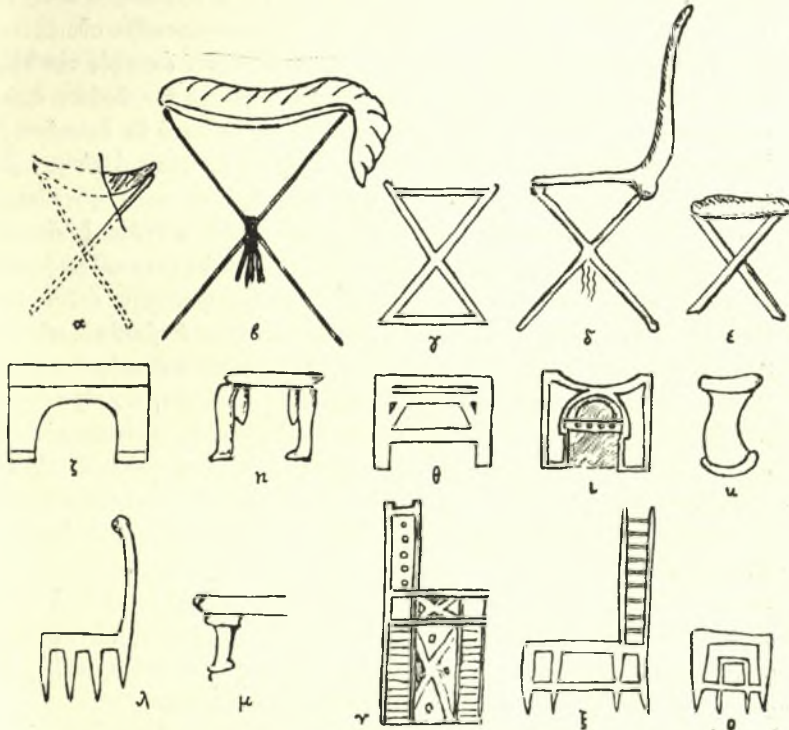
⁸¹) «Arch. Anzeiger» 1933, σ. 302 εἰκ. 10.

⁸²) Bossert, *Alt Kreta*², εἰκ. 121.

⁸³) Α Δ 3 (1917), σ. 190 εἰκ. 135 (δημοσίευσίς Ἀντων. Κεραμοπούλλου).

καὶ ὑπῆρχε πολὺ μεγαλυτέρα ποικιλία. Ἐναφέρω ἓν ἀκόμη παράδειγμα ἐκ τῶν τάφων τοῦ Παλαμηδίου (Ναυπλίου), ὑψηλοῦ θρόνου μὲ ξεισινωτον ἀπολήγον ἄνω μηνροειδῶς καὶ μὲ δύο κορυφουμένας ἀπολήξεις⁸⁴. Ἡ ποικιλία τῶν καθισμάτων τούτων πείθει ὅτι κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἶχε γίνεи σημαντικὴ πρόοδος ὡς πρὸς τὰ διάφορα εἴδη τῶν καθισμάτων. Εἶναι περιττὸν νὰ ὑπομνήσω ὅτι καὶ τὰ παραδείγματα ταῦτα σχετίζονται μὲ κάποιαν τελετουργίαν, ὅχι ἄσχετον μὲ τὴν

Εἰκ. 26. — Παραστάσεις μινωικῶν καὶ μυκηναϊκῶν θρόνων καὶ ἐδωλίων λατρείαν τῶν νεκρῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι καθίσματα τῶν τύπων τούτων δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν.

Γ. ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΘΡΟΝΩΝ ΚΑΙ ΕΔΩΛΙΩΝ

Ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον αἱ παραστάσεις δὲν βοηθοῦν ἱκανῶς εἰς τὸ νὰ συμπληρώσωμεν τὰ κενὰ τῶν γνώσεών μας ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου. Παρέχω τὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα προχείρως περισυνέλεξα.

⁸⁴) Perrot-Chipiez, Hist. d. Art. VI, σ. 752 εἰκ. 347. Βλ. ἐνδιακρητικά χρονικά Ε.

1) Παράστασις θρόνου ἐπὶ χρυσοῦ σφραγιστικοῦ δακτυλίου ἐκ Θίσβης (εἰκ. 26, ν)⁸⁵. Ἀτυχῶς τὸ μᾶλλον ἀντιπροσωπευτικὸν καὶ περιτεχνον παράδειγμα θρόνου προέρχεται ἐκ παραστάσεως τῆς ομάδος τοῦ θησαυροῦ τῶν χρυσῶν κοσμημάτων τῆς Θίσβης, τοῦ ὁποίου ἡ γνησιότης βασίμως ἠμφεσβιτήθη· ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἕβανς, ὁ ἀριστος γνώστης τοῦ κύκλου τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ, ἐπεστήριξε μετὰ φανατισμοῦ τὴν γνησιότητα⁸⁶, συμπεριέλαβα ἐνταῦθα τὴν παράστασιν τοῦ θρόνου, ἀπὸ τὸ θέμα τῆς προσκυνήσεως τῆς κουροτρόφου θεᾶς ὑπὸ πολεμιστῶν ἐν σπηλαίῳ. Ὁ θρόνος ἐξ ἄλλου παρουσιάζει οὐσιαστικὴν ἀναλογίαν μὲ τὸ ἐπόμενον παράδειγμα ἐκ Κύπρου, ὡς πρὸς τὴν δήλωσιν τοῦ ἐρεισινώτου. Ἄν ὁ κιβδηλεύσας ἀντέγραψε τὸν θρόνον ἀπὸ τὸ κυπριακὸν παράδειγμα, ἀσφαλῶς παρενόησε τὴν κατὰ ἓν ἐπίπεδον δήλωσιν τῶν τεσσάρων ποδῶν μετὰ τοῦ ζεύγματος τῶν καὶ τὸ μετεμόρφωσεν εἰς διακόσμησιν τοῦ πλευροῦ τοῦ θρόνου κατὰ φατνώματα, ὅπου μάλιστα προσετέθη ἡ διασταύρωσις δοκίδων, ἐνθυμίζουσα τοὺς διασταυρουμένους πόδας τῶν μινωικῶν διπλουμένων σκιμπόδων (camp stools) περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω. Ὅμως ἡ παράστασις τοῦ θρόνου δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀντιμινωικόν: τὸ ἐρεισινώτον ἐδηλώθη κατ' ἐνώπιον μὲ τὰς δύο ἄνω δίκην κεράτων προεξοχὰς του καὶ τοὺς διακοσμητικούς κυκλίσκους του· ἡ δὴλωσις στηρίγματος χειρῶν, ὡς εἰς τοὺς σημερινοὺς ἐπισκοπικοὺς θρόνους, δὲν ἐκπλήττει, ἂν ἡ ἀναπαράστασις τοῦ θρόνου τοῦ Βασιλικοῦ Μεγάρου ἢ παρασχεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἕβανς, εἶναι ἀκριβής, ἂν καὶ ἐκεῖ αἱ ὀριζόντιαι δοκίδες ἀποτελοῦν στήριγμα τῶν κίωνων τοῦ οὐρανοῦ καὶ πλαισίωσιν τοῦ πραγματικοῦ θρόνου. Αἱ ὀρθογώνιαι εἰς τὰ πλάγια κοιλότητες τῶν ἀνευρεθέντων θρόνων δύνανται νὰ ἀντιστοιχοῦν ἐνταῦθα μὲ τὰ κεντρικὰ φατνώματα· τὰ λοιπὰ εἶναι διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Αἱ ὀριζόντιαι ραβδώσεις τῶν πλαγίων φατνωμάτων ἔχουν τὸ ἀντίστοιχόν των εἰς τὰς ὀριζοντίας πολλὰς δοκίδας τοῦ ἐρεισινώτου τοῦ κυπριακοῦ παραδείγματος.

2) Παράστασις θρόνου μετ' ἐρεισινώτου ἐπὶ κυλίνδρῳ ἐκ Παλαιᾶς Σαλαμίνας τῆς Κύπρου (εἰκ. 26, ξ)⁸⁷. Ἐπάλληλοι δοκίδες εἰς τὸ ἐρεισινώτον, τὸ ὁποῖον ἀπολήγει εἰς αἰχμὰς. Ἡ ἀπόδοσις τῶν τεσσάρων ποδῶν καὶ τῶν ζεύξεών των, ὡς καὶ τοῦ ἐρεισινώτου, εἰς ἓν ἐπίπεδον.

3) Παράστασις θρόνου μετ' ἐρεισινώτου ἐπὶ τριπλεύρῳ ΠΜΙΙΙ

φέρον παράδειγμα θρόνου ἐξ Ἰαλύσου: «Annuario» XIII-XIV, πίν. XXIII.

⁸⁵) Evans, P. M. III, σ. 471, εἰκ. 328.

⁸⁶) Evans, αὐτόθι καὶ The Ring of Nestor, (JHS, XLV, 1925) σ. 4.

⁸⁷) Evans, P. M. IV σ. 408, εἰκ. 338. Θεὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου καὶ ἄλλη, πάρεδρος ἢ βοηθητικὴ, ἐπὶ μικροτέρου ἄνευ ἐρεισινώτου ἔδωλιον· πρὸ αὐτῶν ἐπὶ ὑψηλοῦ θρονοειδοῦς βάθρου περιστερά.

χρόνων σφραγίδος, ὡς πιστεύει ὁ Ἡβανς, ἀνηκούσης εἰς ἀγγειοπλάστην (εἰκ. 26, λ)⁸⁸ ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθεται ὁ κάτοχος τῆς σφραγίδος, παίζων ζατρίκιον. Ἐνάλογος ἀπόδοσις τῶν τεσσάρων ποδῶν ἐπὶ ἐνὸς ἐπιπέδου. Τὸ ἐρεισίνωτον εἶναι καμπύλον καὶ καταλήγει ἄνω εἰς παχύτεραν ἀπόληξιν. Ἡ προχειρότης τῆς παραστάσεως δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἀπόδοσιν ἄλλων λεπτομερειῶν.

Ἐκ τῶν παραστάσεων θρόνων ἄνευ ἐρεισινώτου αἱ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι εἶναι :

4) Παράστασις θρόνου μορφῆς λίαν συγγενοῦς πρὸς τοὺς ἐν Πρι-νιᾷ καὶ Κατσαμπᾷ ἀνευρεθέντας ἐπὶ ἐλεφαντίνης λαβῆς κατόπτρου ἐκ λαξευτοῦ τάφου τῶν Μυκηνῶν (εἰκ. 26, ι)⁸⁹. Τὸ θέμα εἶναι βεβλαμμένον καὶ συνεπληρώθη διὰ στοιχείων ἀυφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς λαβῆς : παρίστανται δύο ἀντιμέτωποι καθήμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ κρατούσαι διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς δυσδιάγνωστα ἀντικείμενα· τὸ θέμα τοῦτο ἐμφανίζει μεγάλην ἀναλογίαν μὲ τὸ τῆς κνωσιακῆς τοιχογραφίας τῆς γνωστῆς ὡς camp-stool fresco, ὅπου τελετουργεῖται, ὡς φαίνεται, ἡ μετάδοσις τῆς ἱεῤῥᾶς κύλικος⁴⁰. Ὁ θρόνος ἐμφανίζει τὴν χαρακτηριστικὴν κοιλότητα τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ καθίσματος, ὀριζοντίαν ζεύξιν, τοξεοειδῆ διαμόρφωσιν μὲ θλάσιν τῆς γραμμῆς τοῦ τόξου ἐκατέρωθεν ἀμέσως κάτω τῆς δοκίδος ζεύξεως, οἶαν, ἀλλ' ἀντίστροφον, ἐμφανίζει ὁ εἰς πρὸς τοῦ ἐκ Κατσαμπᾷ θρόνου. Ἡ θλάσις αὕτη θὰ ἐστήριζεν ἀσφαλέστερον τὴν δοκίδα ζεύξεως, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται στήριξις δι' εἰδικῶν τεσσάρων, ὡς εἰς τὸν θρόνον Κατσαμπᾷ. Ἐμφανίζεται ἐπίσης κατ' ἀκριβῶς ἀντίστοιχον τρόπον περιθέουσα χάραξις κρασπεδοῦσα τὸ τόξον καὶ τοὺς πόδας. Ἡ δοκὶς κοσμεῖται διὰ κοκκίδων, ἀποδιδουσῶν δισκία. Ἄν ἡ παράστασις εἶναι, ὡς φαίνεται μᾶλλον, τελετουργικὴ, θὰ ἔχωμεν τότε μίαν εἰσέτι ἔνδειξιν διὰ τὴν τελετουργικὴν χρησιμοποίησιν τῶν θρόνων τοῦ νέου ἀνευρεθέντος τύπου.

5) Παράστασις θρόνου ἄνευ ἐρεισινώτου ἐπὶ δακτυλίου ἐξ ἠλέκτρου τῶν Μυκηνῶν (εἰκ. 26, ζ)⁴¹· τὸ θέμα παριστᾷ λατρευτὴν πρὸ τῆς θεότητος, ὅστις δράττεται τοῦ καρποῦ αὐτῆς. Ὁ τύπος τοῦ θρόνου εἶναι ὁ αὐτός, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ζεύξις ἐντὸς τοῦ τόξου καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια φαίνεται μᾶλλον ἐπίπεδος (ὠρισμένη θλάσις τῆς γραμμῆς ὀφείλει-

⁸⁸) Evans, P. M. IV, σ. 521 εἰκ. 464.

⁸⁹) E A 1888, σ. 163 πίν. 8,3 καὶ 9,19. Perrot-Chipiez, αὐτόθι σ. 814 εἰκ. 384. Ὁ Pernier, ἔ. ἀ., παρελλήλισε πρῶτος τὴν παράστασιν τοῦ θρόνου μὲ τὸν ἐκ Πρι-νιᾷ θρόνον.

⁴⁰) Evans, P. M. IV, πίν. XXXI.

⁴¹) Evans, P. M. III, σ. 464, εἰκ. 324. Furtwängler, Antike Gemmen III, σ. 36 εἰκ. 14, Evans, Pillar Cult, σ. 78.

ται ἴσως εἰς τὴν ἀδρᾶν χάραξιν). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ δῆλωσις ὀριζοντίας γραμμῆς διαχωρίζουσας τὸ ἄνω μέρος τοῦ καθίσματος καὶ ἡ δῆλωσις τῶν πελάτων τῶν ποδῶν δι' ὀριζοντίων ἐπίσης γραμμῶν. Καὶ ἐνταῦθα ἡ παράστασις φαίνεται τελετουργική.

6) Διαφορετικοῦ τύπου, μορφῆς ἀπλοῦ σκαμνίου, εἶναι τὸ κάθισμα γυναικὸς σπενδούσης διὰ πρόχου εἰς πιθοειδῆς ἀγγεῖον ἐπὶ διπλῶν κεράτων στερεωμένον, ἐπὶ πηλίνου σημάντρου (σφραγίσματος) τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ (εἰκ. 26, θ)⁴². Τόξον μεταξὺ τῶν ποδῶν δὲν ὑπάρχει, ἡ δὲ ζευῆσις φαίνεται διπλῆ, διὰ δοκίδων αἰτίνες ἀφήνουν ἄνισα ὀρθογώνια ἀνοίγματα, τῶν ὁποίων τὸ ἄνω λίαν στενόν. Ἡ ἀνωτέρω δοκὶς στηρίζεται διὰ τενόντων διαγωνίων, οἱ ὅποιοι ἐνθυμίζουσι τοὺς ἀναλόγους τένοντας τοῦ θρόνου Κατσαμπᾶ. Ὁμοίου τύπου κάθισμα εἶναι τὸ ἐπὶ τοῦ μικροῦ τεμαχίου τοιχογραφίας ἐκ Τίρυνθος, ὅπου παρίσταται τελετουργία, εἰς τὴν ὁποίαν μετέχει περίεργος μορφὴ δαίμονος ἢ μετημφιεσμένου εἰς ζῶον ἱερέως.

7) Προσθέτω ἐνταῦθα τὸν τύπον τοῦ θρόνου ἢ ἐδωλίου τῆς γρουπὸς τῆς γνωστοτάτης παραστάσεως τοῦ Δακτυλίου τοῦ Νέστορος (εἰκ. 26, η)⁴³, ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον ἐφ' ὅσον θεωρῶ τὸν δακτύλιον τοῦτον γνήσιον, ὡς καὶ τὸν ἀντίστοιχον ἐν Κνωσῷ εὑρεθέντα Δακτύλιον τοῦ Μίνως, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους θὰ ἐκθέσω ἄλλαχού⁴⁴. Οἱ πόδες εἶναι ἀναμφιβόλως τορνευτοί: θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ὁ πρόσθιος εἶναι μᾶλλον ζῶον καὶ ὁ ὀπίσθιος μᾶλλον ἀνθρώπου, ἂν βεβαίως ἀπεδόθησαν ἀκριβῶς εἰς τὰ σχεδιάσματα⁴⁵. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ δῆλωσις στηριξεως τῆς πλακὸς τοῦ καθίσματος διὰ καθέτων τενόντων, οἷτινες συνέχονται, φαίνεται, στερεῶς μετὰ τῶν ποδῶν.

Θὰ ἠδύνατό τις νὰ περιλάβῃ μεταξὺ τῶν καθισμάτων⁴⁶ καὶ ἰδιόρρυθμα κατασκευάσματα ἐπὶ τῶν ὁπίων συχνὰ παρίσταται καθημένη ἢ θεότης, ἂν δὲν ἐβιβαιοῦτο ἐκ πολλῶν στοιχείων ὅτι πρόκειται ὄχι περὶ καθισμάτων, ἀλλὰ περὶ ἱερῶν ἢ βωμῶν. Οὕτω δέον νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ

⁴²) Evans, P. M. II σ. 451 εἰκ. 376 β.

⁴³) Evans, P. M. II σ. 482, εἰκ. 289. III, σ. 145 κ. εἰκ. 95, Ring of Nestor, σ. 49 εἰκ. 44, σ. 65, εἰκ. 55, ἀπόδοσις τῆς παραστάσεως ὡς τοιχογραφικοῦ θέματος ὑπὸ Ἐmil Gilliéron πίν. V.

⁴⁴) Διὰ τὴν γνησιότητα ὁ Evans, P. M. III σ. 145 καὶ IV, σ. 947 κ. εἰκ.

⁴⁵) Εἰς τὴν τοιχογραφικὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ζιλλιερόν οἱ πόδες τοῦ θρόνου ἀπεδόθησαν ἀπλῶς τορνευτοί, παχυνόμενοι κατὰ τὰ πέλατα καὶ μὲ ὑποθέματα.

⁴⁶) Ἀναλόγου τύπου πρὸς τὰ προηγούμενα ἀπλᾶ καθίσματα εἶναι τὰ τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου τῶν Διοσκουήρων, ἀνήκοντος εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς Θίβης: Evans, The Ring of Nestor εἰκ. II, σ. 11, ὅπου ἀποδίδονται τορνευταὶ ἀπολήξεις ποδῶν καὶ γεισώματα τῆς πλακὸς τοῦ καθίσματος. Ἡ γνησιότης ὁμοῦ τοῦ δακτυλίου εἶναι ἀμφίβολος.

τὸ τῆς εἰκ. 26, μ⁴⁷, ὅπου τὸ στηρίζον σκέλος εἶναι μᾶλλον κίων βασιτάζων γείσωμα παρὰ πὸς ἐδωλίου ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ πλάξ τοῦ καθίσματος.

8) Κυλινδρικὸν ἐδώλιον μὲ ἄνω καὶ κάτω πλαστικὴν «σπεῖραν» ἢ γείσωμα εἶναι τὸ παριστώμενον ἐπὶ φακοειδοῦς σφραγιδολίθου ἐξ ἰάσπιδος, προερχομένου ἐκ Κυδωνίας (εἰκ. 26, κ)⁴⁸ ἢ παράστασις τοῦ σφραγιδολίθου ἠρμηνεύθη ὡς ἡ θεότης μεταξὺ τῶν διοσκούρων τῆς, τὰς ὁποίας ἐναγκαλίζεται. Ἡ κυρτότης τοῦ καθίσματος ὀφείλεται εἰς τὴν δυναμικότητα καὶ τὸ κενημένον τῆς ὅλης παραστάσεως, ὡς καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλας θέσιν τῶν μορφῶν. Κυλινδρικὸν σκαμνίον ἀνευρέθη εἰς μίαν τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ, χρήσιμον διὰ νὰ ἀνέροχεται ἐπ' αὐτοῦ ὁ πληρῶν ἢ κενῶν τοὺς πίθους.

Ἰδιαιτέρως εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ κατηγορία τῶν καθισμάτων ἐκείνων τὰ ὁποία εἶναι μορφῆς σκιμπόδων μὲ διασταυρουμένους χιαστὶ πόδας, ἐκ τῶν ἀνεδιπλωμένων (pliant, camp - stools). Ὅτι τοιαῦτα θὰ ἠδύνατο νὰ προσλάβουν μορφὴν πραγματικοῦ θρόνου ἀποδεικνύει τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα μετ' ἐρεισινώτου.

9) Παράστασις σκιμποδος μὲ διασταυρουμένους πόδας καὶ ἐρεισινώτων ἐπὶ τοῦ περιφήμου Δακτυλίου τῶν Δαιμόνων τῆς Τίρυνθος (εἰκ. 26, δ)⁴⁹. Ἐπ' αὐτοῦ κάθεται ἡ θεότης κρατοῦσα ὑψηλὸν κωνικὸν ποτήριον ἢ ρυτὸν πρὸ τῆς ὁποίας προσέρχονται σπονδοφόροι δαίμονες. Τὸ ἐρεισινώτον εἶναι ἑλαφρῶς κυρτόν, ὥστε νὰ παρέχη ἄνεσιν εἰς τὸ στηριζόμενον σῶμα, πιθανῶς δὲ ἀποτελεῖ ἀπλὴν προέκτασιν τῆς πλακὸς τοῦ καθίσματος, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι λίαν στερεόν. Μία προεξοχή κάτω ἐχρησίμευεν ἀσφαλῶς διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ ἑνὸς ποδός· ὁ ἄλλος ἐστερεοῦτο ἢ ἐγομοῦτο ἄδηλον πῶς εἰς τὴν προσθίαν ἀκμὴν. Οἱ πόδες εἶναι λεπτοὶ καὶ τορνευτοί, λεπτυνόμενοι πρὸς τὰ κάτω καὶ καταλήγοντες εἰς σφαιρικὰ ἄκρα. Ἐδέοντο προφανῶς εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν μὲ ταινίας τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα ἢ οἱ θύσανοι ἔπιπτον πρὸς τὰ κάτω. Πολὴ πιθανὸν ὁ δίφρος ἀνεδιπλοῦτο, ὡς εἰς νεώτερα καθίσματα, χωρὶς νὰ ἀποσπασθοῦν οἱ πόδες, ἀλλ' ἀνεγειρομένης τῆς πλακὸς τοῦ καθίσματος καὶ ἀποσπωμένου τοῦ ἑνὸς ποδός ἀπὸ τὴν γόμφωσιν του. Τὸ παράδειγμα τῆς Τίρυνθος εἶναι λίαν διδακτικὸν διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐπομένου παραδείγματος.

10) Δίφρος ὁμοίου σχήματος καὶ τύπου, ἀλλ' ἀνευ ἐρεισινώτου, εἰκονιζόμενος εἰς τὴν γνωστὴν τοιχογραφίαν «camp - stool fresco» ἢ

⁴⁷) Evans, P. M. II, σ. 763 εἰκ. 499.

⁴⁸) Evans, P. M. IV, σ. 518 εἰκ. 451.

⁴⁹) Προχείρως παρὰ Evans, P. M. IV σ. 393 εἰκ. 329 (μεγέθυνσις).

τῆς Ἱερᾶς Κοινωνίας (εἰκ. 26, β)⁶⁰. Ἐνταῦθα ὁμως φαίνεται ὅτι ἀντὶ ξυλίνης πλακὸς διὰ τὸ κάθισμα ἐχρησιμοποιήθη ὕφασμα, ὡς εἰς τὰ σημερινὰ pliants καὶ ἐπὶ τούτου παρεστάθη μαλακὸν καὶ παχύ, πιθανῶς «σκούλωτὸν» ὕφασμα, δηλωτικὸν μεγαλυτέρας ἀνέσεως, τοῦ ὁποίου τὸ ἐν ἄκρον πίπτει πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα ὁ δεσμὸς κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ποδῶν, πίπτων πρὸς τὰ κάτω εἰς πυκνὸν θύσανον ταινιῶν· οὗτος δὲ παραδόξως ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἡβανς ὡς χειρόκτιον ἀποτεθὲν ὑπὸ τῆς καθημένης μορφῆς, κάπως ἀφελῶς ἐκεῖ, ἐνῶ τὸ ἕτερον χειρόκτιον ἀναγνωρίζει, ἐξ ἄλλων λειψάνων ταινιῶν, ὡς προσηλωθὲν εἰς τὴν ζώνην κατὰ τὴν ὀσφύν· πρόκειται προφανῶς περὶ τῶν ἄκρων τῆς ζώνης καὶ ὄχι τῶν δακτύλων τῶν χειροκτίων. Μία ἐπιμελεστέρα παρατήρησις τῶν διασωζομένων λειψάνων κατὰ τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ ἡ παραβολὴ πρὸς τὸ κάθισμα τοῦ Δακτυλίου τῶν Δαιμόνων τῆς Τίρυνθος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπραγματεύθημεν προηγουμένως, εἶναι ἱκανὴ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀτυχῶς λίαν διαδοθεῖσαν παρεξήγησιν περὶ τῆς χρήσεως τῶν χειροκτίων κατὰ τὴν μινωικὴν ἐποχὴν⁶¹. Ἡ αὐτὴ τοιχογραφία παρέχει λείψανα δύο ἄλλων, φαίνεται ὁμοίως ἀναδιπλουμένων δίφρων, ἐπὶ ὁμοίου δὲ προφανῶς καθίσματος ἐκάθητο καὶ ἡ γνωστὴ ὡς «Παρισινή» μορφὴ ἱερείας.

11) Βάσει κυρίως τῆς παραστάσεως τοῦ δίφρου τῆς ἀνωτέρω τοιχογραφίας ἀνεπαρέστησεν ὁ Ἡβανς διὰ τοῦ Ζιλλιερόν τὸν δίφρον τῆς εἰς φορεῖον καθημένης μορφῆς εἰς τὸ γνωστὸν Palanquin fresco (εἰκ. 26, α)⁶². Τὸ σωζόμενον τμήμα εἶναι λίαν μικρὸν καὶ παριστᾷ μόνον τὸ ὀπίσθιον ἄκρον· εἶναι ὁμως ἄρκετὸν διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸν τύπον ὡς ὅμοιον· τὸ ὕφασμα φαίνεται ἐνταῦθα ὅτι εἶναι δικτυωτὸν ἢ ὅτι ἦτο διακοσμημένον μὲ διασταυρουμένην πυκνὴν διακόσμησιν. Φυσικὰ ὁ δίφρος ἦτο πρόσθετος ἐντὸς τοῦ φορεῖου.

12) Ἀνάλογος δίφρος θὰ ἦτο βεβαίως καὶ ὁ ἀδρῶς δηλωθεὶς ἐπὶ πηλίνου σημάντρου ἐκ τοῦ Μικροῦ Ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ (εἰκ. 26, ε), ἐφ' οὗ παρίσταται καθημένη μορφὴ (θεοῦτης;) δεχομένη προσφορὰν παρ' ἄλλης ἰσταμένης ἀνδρικής μορφῆς (λατρευτοῦ;) ⁶³. Ἡ σκηνὴ φαίνεται καὶ πάλιν τελετουργικὴ.

13) Τέλος, οὐχὶ οὐσιωδῶς διάφορος εἶναι ὁ δίφρος ἐφ' οὗ κάθηται ὁ μικρὸς κυνοκέφαλος πίθηκος εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡβανς ἀποκληθὲν

⁶⁰) Evans, P. M. IV πίν. XXXI.

⁶¹) Ἡ χρῆσις χειροκτίων καθ' ἑαυτὴν κατὰ τὴν μινωικὴν ἐποχὴν δὲν φαίνεται ἀπίθανος, ἀφοῦ μάλιστα ἀπαντοῦν τὰ χειρόκτια καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νέου Κράτους.

⁶²) Evans, P. M. IV, σ. 771 εἰκ. 502.

⁶³) Αὐτόθι σ. 387 εἰκ. 322.

Σφράγισμα τοῦ Νεαροῦ Μινωαύρου, μετὴν ὄντως περιέργων τελετουργικῆν παράστασιν (εἰκ. 26 γ) ⁵⁴. Τὰ κάτω ἄκρα ὅμως τῶν διασταυρουμένων ποδῶν συνδέονται διὰ δοκίδος καὶ ἡ πλάξ τοῦ καθίσματος εἶναι κάτω τῆς ἐπιφανείας τῶν ἄνω ἄκρων τῶν ποδῶν, καὶ τοῦτο δέον νὰ ἐρμηνευθῆ ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ συμπαγοῦς καθίσματος, στερεομένου διὰ τῆς δοκίδος κατὰ τὴν βάσιν, οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ στερεοῦται ἡ ἄνω πλάξ δι' ἀπλῆς ἐνθέσεως μεταξὺ τῶν ἄνω ἄκρων τῶν ποδῶν.

Τὰ ἀνωτέρω ὑπὸ μορφὴν παραδειγμάτων προσαχθέντα στοιχεῖα εἶναι ἱκανὰ διὰ νὰ διαμορφώσωμεν γενικὴν ἰδέαν περὶ τῶν θρόνων, σκιμπόδων, δίφρων καὶ λοιπῶν εἰδῶν ἐδωλίων εἰς τὸν κρητομυκηναϊκὸν κύκλον. Ἀπάντων τούτων ἐγένετο χρῆσις κατὰ τὰς τελετουργίας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποκλείει τὴν χρῆσιν των καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, ὡς εἶδομεν. Παντὸς εἶδους τύποι ἦσαν γνωστοί: θρόνοι μετ' ἐρεισινώτου ἢ ἄνευ αὐτοῦ, μετ' ὀρθογώνιον, μετ' ἐξέσεις διὰ μιᾶς ἢ πλείονων δοκίδων, μετ' ἐνδομήτους ὀριζοντίους, καθέτους ἢ ἔγκαρσίους ἢ ἄνευ αὐτῶν, διακεκοσμημένοι ποικιλοτρόπως ἢ ἀπλοῖ, μετ' εὐθεῖς ἢ διασταυρουμένους πόδας, μετ' ὀρθογώνιους, ἐνίοτε δὲ καταλήγοντας εἰς ἄκρους πόδας ζώων ἢ ἴσως καὶ ἀνθρώπων, τετράγωνοι ἢ κυλινδρικοί, μετ' εὐθὺ ἢ κυρτόν, μετ' ἑρπητὸν ἢ πλῆρες, μετ' ἐπιπεδωμένον ἢ περιβάλλον ἐρεισινώτον, μετ' ἐπιπέδον χερῶν ἢ ἄνευ αὐτῶν, μετ' ἐπιπεδωμένην βάσιν ἢ ἴσοι ἄνω καὶ κάτω, μόνιμοι ἢ ἀναδιπλούμενοι, μετ' ἐπιπέδους ἢ μετ' ἐπιπέδους ταινιῶν, μετ' ἐπιπέδου πλάκας καθισμάτων ἢ μετ' ἀθήματα ἐξ ὑφάσματος ἢ δικτυωτοῦ, μετ' ἐπιπέδον ἢ προσαρμοζομένην πρὸς τὸ σῶμα ἢ ἀπλῶς κυρτὴν τὴν ἐπιφάνειαν καθίσματος, μετ' ἐπιπέδον ἀνέσεως προσκεφάλαια ἢ σισύρας ἢ ἄνευ αὐτῶν. Τοιαύτη ποικιλία, συναγομένη ἐξ ὀλίγων μόνων προχείρως περισυλλεγόντων παραδειγμάτων, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο οἱ μινωῖται ἀπέδειξαν τὸ κινητικὸν αὐτῶν πνεῦμα, τὸ ῥέπον πρὸς τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ γραφικότητα, ἰδιαιτέραν φροντίδα μάλιστα καταβαλόντες ὅσας ἐπρόκειτο νὰ θεραπεύσουν ἀνάγκας ἐπιβαλλομένας ὑπὸ τῆς ἱερᾶς τελετουργίας.

Ἡ Ἀνατολὴ καὶ ὀλιγότερον ἡ Αἴγυπτος πολλὰ ἐδίδαξαν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Αἱ ἀπαντῶσαι ἀντιστοιχίαι εἰς τοὺς διαφόρους τούτους κύκλους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καθαρῶς συμπτωματικά. Ἀπλῶς ὑπὸ μορφὴν παραδείγματος ἀναφέρω τὴν εἰκόνα θρόνου ἐπὶ σταετίτου μετ' ἐπιπέδου μετ' ἐπιπέδου Nin Souu παράστασιν ⁵⁵, ἥτις

⁵⁴) Evans, P. M. II σ. 763 εἰκ. 491.

⁵⁵) G. Contena u, Manuel d' Archéol. Orientale, εἰκ. 532.

δεικνύει τὴν κυριότητα τοῦ καθίσματος καὶ τοῦ ἐρεισινώτου, τὸν κρητικῶς τύπου ἐκ βασάλτου θρόνον ἐκ Beissan, προερχόμενον ἐκ στρώματος χρονολογουμένου ἐπὶ Ἀμενόφιου ΙΙΙ, καὶ τοῦ ὁποῖου αἱ πλάγιαι πλευραὶ διακοσμοῦνται ὑπὸ πτερωτῶν σφιγγῶν⁵⁶. Θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ σχέσις μὲ τὴν Ἀνατολὴν εἶναι ἔτι στενωτέρα εἰς τὴν «τελετουργίαν τοῦ θρόνου».

Τόσον σημαντικὸν διὰ τὴν τελετουργίαν καὶ τὸν ἐπίσημον βίον εἶδος ἐπίπλου θὰ ἦτο ἀπίθανον νὰ μὴν εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς ἰδεόγραμμα ἢ ἱερογλυφικὸν σημεῖον γραφῆς ὑπὸ τῶν Μινωιτῶν. Ὁ Ἡβανς πράγματι ἀνεγνώρισε θρόνον καὶ σκήπτρον εἰς ἓν τῶν σημείων τῆς γραφῆς τοῦ γραμμικοῦ συστήματος Β, τοῦ ὁποῖου μάλιστα παρηκολούθησε τὴν ἐξέλιξιν⁵⁷. Τὸ σημεῖον (εἰκ. 26, ι) ἀποδίδει θρόνον μὲ ὑψηλὸν ἐρεισίνωτον, ἐλαφρῶς καμπυλούμενον, ἢ δὲ κοιλότης τῆς ἐπιφανείας τοῦ καθίσματος εἰς τινα παραδείγματα δὲν φαίνεται συμπτωματικῆ, ἀλλ' ὅτι ἀποδίδει οὐσιαστικὴν διὰ τοὺς θρόνους λεπτομέρειαν. Οὕτω ὁ ἀποδιδόμενος θρόνος εἶναι τοῦ τύπου τοῦ μεγαλοπρεποῦς θρόνου τῆς Κνωσοῦ⁵⁸. Περισσότερον ἀμφίβολος εἶναι ἡ ἔρμηνεία τοῦ ἀγκιστρωτοῦ ἐπιθέματος ὡς σκήπτρου, ἢ ἀναλογία ὅμως μὲ τὸ αἰγυπτιακὸν σκήπτρον εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τοῦ Ἡβανς. Πολλάκις τὸ σημεῖον τοῦ θρόνου χρησιμοποιεῖται ὡς ἰδεόγραμμα καὶ πιθανῶς εἰς δῆλωσιν βασιλικῆς κτήσεως ἢ ἐξουσίας. Παραδόξως ὁ Ἡβανς δὲν ἀνεγνώρισε τὸ ἰδεόγραμμα τοῦ θρόνου εἰς τὸ λίαν χαρακτηριστικὸν σημεῖον ὅπερ ἀποκαλεῖ «template» sign (σχεδιαστικὴν φόρμαν) (εἰκ. 27, α—θ), διδάσκων τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ δι' ἀναστροφῆς (ζ) διὰ νὰ παραχθῆ συνεχῆς διακόσμησις τοῦ τοίχου ἢ ὀροφῆς, μὲ βασικὸν διακοσμητικὸν θέμα τὸ ἐπὶ σφραγίδος ἐν συναφείᾳ μὲ τὸ σημεῖον δηλούμενον ἀνθέμιον (ε)⁵⁹. Λογικῶς δὲν εἶναι παραδεκτὸν ὅτι ὡς ἰδεόγραμμα ἐχρησίμευσε συγκεκριμένους τύπος σχεδιαστικῆς φόρμας, διὰ τῆς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραχθῆ παρὰ ἓν καὶ μόνον διακοσμητικὸν θέμα. Τὰ ὑπάρχοντα παραδείγματα εἶναι περισσότερα

⁵⁶) Αὐτόθι. Ἐνδιαφέρον ἐμφανίζει ὁ θρόνος μὲ τὸ κυρτούμενον ἐρεισίνωτον εἰς τὸ χεῖματ. ἐκ Marash ἀνάγλυφον: Evans, P. M. IV εἰκ. 340 σ. 410.

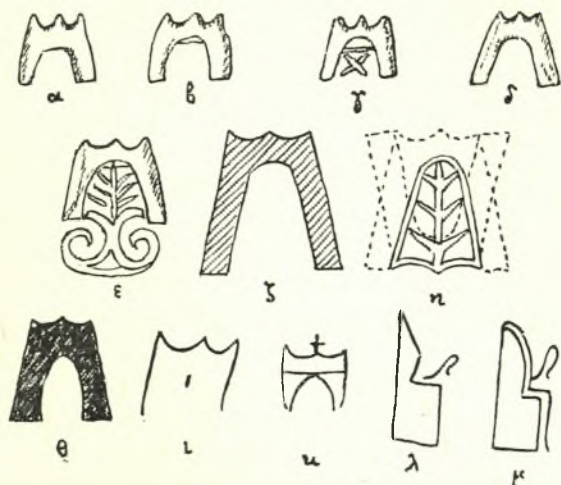
⁵⁷) Βλ. Evans, P. M. I, σ. 626 εἰκ. 464 (τῆς γραμμικῆς γραφῆς Α), IV σ. 684 εἰκ. 666 (πίναξ) καὶ σ. 687 εἰκ. 670.

⁵⁸) Τὸ διπλοῦν περιγράμμα τοῦ δευτέρου παραδείγματος, εἰκ. 27, ι, ἀποδίδει ἴσως τὴν εἰς ἐπισημοὺς θρόνους, ὡς ὁ τῆς Κνωσοῦ, διακοσμητικὴν παρυφήν τοῦ ἐρεισινώτου.

⁵⁹) Evans, Scripta Minoa, I, σ. 187—188, εἰκ. 98 α—δ. P. M. I. σ. 277 εἰκ. 207 α, β, γ πίνακες, σ. 279 εἰκ. 210 καὶ εἰκ. 214. II, σ. 203 εἰκ. 112, σ. 204 εἰκ. 115.

καὶ τὰ πλείονα συνεχέντρωσα εἰς τὴν εἰκ. 27, α—ε⁶⁰. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῆ τὸ ἐπὶ τῆς χρυσοῦς τετραπλεύρου πρισματικῆς σφραγίδος τῆς Συλλογῆς Γιαμαλάκη, ὅπου τὸ αὐτὸ σημεῖον ἐμφανίζεται, εἰς τὴν πλέον ἀπλὴν ἀλλὰ μᾶλλον πεπλατυσμένην μορφήν⁶¹. Ὅτι τὸ παριστώμενον εἶναι θρόνος δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία: τὸ μεταξὺ τῶν ποδῶν τόξον, ἢ βαθμιαία πρὸς τὰ κάτω διάνοιξις, ἢ διπλὴ καμπύλη τῆς ἀκμῆς ἀποδίδουσα, ὡς εἶδομεν, τὴν διπλὴν κοιλότητα τῆς προσαρμογῆς τοῦ σώματος εἶναι ἀπαραγνώριστα στοιχεῖα. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον εἶναι πραγματικὴ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι εἰς τὸ ἐκ Μόχλου παραδειγμα γ ὑπάρχει ἢ δοκίς τοῦ ζεύγματος, εἰς τὴν ὁποῖαν τὸ διασταυρούμενον στοιχεῖον ἀποτελεῖ ἴσως πρόσθετον στήριξιν, ἰσοδύναμον πρὸς τοὺς τένοντας, περὶ τῶν ὁποῖων ἐγένετο ἤδη λόγος. Εἰς τὰ παραδείγματα β καὶ ε λεπτοτάτη γραμμὴ ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ τόξου ἀπο-

Εἰκ. 27.—Ἰδεογράμματα καὶ σημεῖα παριστῶντα θρόνους δίδει πιθανῶς τὴν μνηοειδῆ ἐνίσχυσιν, τὴν ὁποῖαν ἐγνώρισamen ἤδη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πριναῖ. Ἡ ἀνωτέρω ἐκδοχὴ περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἰδεογράμματος ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὸ ἰδεόγραμμα μιᾶς πινακίδος ἐξ Ἁγίας Τριάδος γεγραμμένης εἰς τὸ γραμμικὸν σύστημα A (εἰκ. 27, κ)⁶². Ἐνταῦθα ἡ δῆλωσις τῶν ποδῶν καὶ τοῦ τόξου

⁶⁰) Τὸ α ἐπὶ σφραγίδος τριπλεύρου μὲ ἐλλειψοειδεῖς πλευρὰς ἐκ σαρδίου ἀγνώστου προελεύσεως: τὸ β ἐπὶ σφραγίδος τετραπλεύρου ἐκ σαρδίου προερχομένης ἐκ τῆς Κεντρικῆς Κρήτης: τὸ γ ἐπὶ τοῦ ὄρειου σφραγιδίου ἐκ χαλκηδονίου τοῦ Μόχλου: τὰ δ καὶ ε ἐπὶ τριπλεύρου σφραγιδολίθου μὲ ἐλλειψοειδεῖς πλευρὰς ἐκ λευκοῦ σαρδίου, προερχομένου ἐκ Γουλᾶ Μεραμβέλλου (Κρητῶς).

⁶¹) Βλ. Ἁγνῆς Ξενακῆ, Ὁ μινωικοὶ σφραγιδόλιθοι τῆς Συλλογῆς Γιαμαλάκη, «Κρητ. Χρονικὰ» Γ (1940) πίν. Α', β, σ. 65 καὶ σ. 82, ὅπου ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἢ ἐκδοχὴ μου περὶ τῆς ἐρμηνείας ὡς θρόνου τοῦ ὡς template χαρακτηρισθέντος ἰδεογραφικοῦ σημείου.

⁶²) Evans, P. M. I εἰκ. 476 σ. 642: σύνοψις γραμμικῆς γραφῆς A, σημεῖον 82. Ἀκριβεστέρα ἀπόδοσις παρὰ Γιόν. Pugliese Carratelli,

εἶναι σαφής⁶³, δηλοῦνται δὲ καὶ τὰ πέλματα τῶν ποδῶν δι' ἔντομῶν καὶ ἐπὶ πλεόν ἢ ὀριζοντία ὑπεράνω τοῦ τόξου διαχωριστῆ γραμμῆ, τὴν ὁποῖαν εἶδομεν εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου Μυκηνηῶν (εἰκ. 26, ζ). Τὸ ἐπιμελῶς ἀποδιδόμενον ἐπὶ σφραγίδων τῆς παλαιοανακτορικῆς ἐποχῆς ἰδεόγραμμα τοῦ θρόνου ἔχει ἤδη σχηματοποιηθῆ ἐπὶ τῶν ἱερογλυφικῶν πινακίδων, πιστῶς ἀποδιδόμενον εἰς μίαν τῶν πινακίδων ἐκ Μαλιῶν⁶⁴ καὶ συνοπτικώτερον εἰς ἄλλην ἐκ Κνωσοῦ⁶⁵. Ὁ δεύτερος τύπος (ἐνταῦθα εἰκ. 27, ι) διατηρεῖται φαίνεται ὡς ἰδεόγραμμα εἰς τὰς πινακίδας τῆς γραφῆς Β (βλ. πίνακα παρὰ Ἡβανς Ρ. Μ. Ι εἰκ. 666, σημ. 98), ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ τελευταίου τούτου σημείου πρὸς τὸ γραμμικὸν ἱερογλυφικόν. Πολὺ πιθανὸν ἢ ἐντὸς τοῦ θρόνου καμπύλη, προῆλθεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς δηλώσεως τοῦ μεταξὺ τῶν ποδῶν τόξου.

Διὰ τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων προσδιορίζεται ἀκριβέστερον ἢ ἔννοια ἑνὸς σχετικῶς συνήθους μινωικοῦ ἰδεογράμματος καὶ τοῦτο βεβαιοῦται ὅτι πράγματι ἐτίθετο εἰς προσδιορισμὸν βασιλικῆς κτήσεως ἢ ιδιότητος, οὗτω δὲ ἐρμηνεύεται ἡ παρουσία τοῦ συμβόλου ἐπὶ ὄντως βασιλικῶν σφραγίδων καὶ ὁ συνδυασμὸς μὲ τὸ μορφῆς Ὁμέγα (κεφαλῆς σκῆπτρου;) ⁶⁶ σύμβολον.

Σχετικῶς μὲ τὴν σύνδεσιν τοῦ θρόνου μὲ τὴν ἱερὰν τελετουργίαν δέον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ὁ θρόνος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ἐν Κρήτῃ καὶ εὐρύτερον εἰς τὴν μυκηναϊκὴν περιοχὴν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν ἡ παράδοσις ἢ σχετικὴ μὲ τὸν ἱερὸν θρόνον εἶναι ἔντονος. Εἶναι γνωστὸν τὸ περὶ τοῦ Πυθαγόρου σχετικῶς ἀναφερόμενον: «εἰς τὸ Ἰδαῖον καλούμενον ἄντρον καταβάς, ἔρια ἔχων μέλανα, τὰς νενομισμένας τριττὰς ἐννέα ἡμέρας ἐκεῖ διέτριψε καὶ καθήγησε τῷ Δίῳ, τὸν τε στορνύμενον αὐτῷ κατ' ἔτος θρόνον ἐθεάσαιο, ἐπίγραμμα τ' ἀνεχάραξεν ἐπὶ τῷ τάφῳ ἐπιγράψας»⁶⁷. Εἰς τὴν

Le iscrizioni preelleniche di Haghia Triada «Mon. Ant.» X (1945) σ. 476 εἰκ. 49 (σημ. 117), εἰκ. 163 σ. 570 (πινακίς 96).

⁶³) Ἀόριστα ἴχνη μεταξὺ τῶν δύο ποδῶν, ὡσεὶ τρίτου ποδός, φαίνονται προερχόμενα ἐξ ἀρχικῆς χαράξεως, ἀποξεσθείσης πρὸς διόρθωσιν.

⁶⁴) Fern. Ch aprouthier⁴, Les écritures minoennes au Palais de Mallia, Études Crétoises II, Paris 1930, σ. 48 εἰκ. 22.

⁶⁵) Evans, Scripta Minoa I, σ. 172, P 104 c.

⁶⁶) Αὐτόθι σ. 192. Κατὰ τὸν Evans ἀποτελεῖ κεντρικὸν σημεῖον ἀποδόσεως ἐπισήμου τίτλου τὰ μετ' αὐτοῦ τιθέμενα εἶναι τὸ template (θρόνος) καὶ τὸ Ψ. Τὸ χαρακτηρισίζει ὡς «pronged instrument of uncertain use».

⁶⁷) Πορφυρίου, Βίος Πυθαγόρου, 34. Ἐκ τούτου ὁ Κύριλλος, Κατὰ Ἰουλιανοῦ, X.

Ἑλλάδα γνωρίζομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα θρόνων, οἱ ὅποιοι παρέ-
μενον κενοὶ καὶ μέσῳ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἴσως αἰσθητὴ ἡ παρουσία
τῆς θεότητος κατ' ἐπιφάνειαν ἢ ἄλλως πως. Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγ.
Κωνσταντίνου τῆς Ἰμβρου διασώζεται θρόνος ἀφιερωμένος εἰς τὸν
Διόνυσον, ὃχι ἄσχετος μὲ τὴν μυστηριακὴν ἐπὶ τῆς νήσου λατρείαν⁶⁸.
Καὶ εἶναι γνωστὸν τὸ ἔθιμον τοῦ Θρονισμοῦ ἢ τῆς Θρονώσεως⁶⁹. Ἰ-
δίως εἶναι γνωστὰ παραδείγματα τοιούτων θρόνων εἰς τὴν Ἀνατολὴν
ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων καὶ ἐξ αὐτῆς ἢ δι' αὐτῆς, φαίνεται, λαμβάνει
ἰδιαίτερος ἱερὰν σημασίαν ὁ θρόνος εἰς τὴν μινωικὴν Κρήτην. Οἱ
θρόνοι τῆς Ἰστάρ, πρὸς τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἀρχαιολόγοι συνεσχέτι-
σαν ὠρισμένα ὁμοιώματα ἀνευρεθέντα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀσοῦρ, ἀνά-
γονται μέχρι τῆς 3ης π. Χ. χιλιετηρίδος⁷⁰. Ἀνάλογοι θρόνοι ἀνευρέ-
θησαν μὲ ἄφεις ἀνερχομένους εἰς τὸ ἔρεισινώτον εἰς ἀποθέτας θεμε-
λίων τοῦ Σουσενὰκ εἰς τὰ Σοῦσα⁷¹. Θρόνος - βωμὸς εἰκονίζεται ἐπὶ
χεττιτικῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Μουσείου Κωνσταντινουπόλεως⁷². Λαξευτοὶ
θρόνοι ἀφιερώνονται εἰς θεότητα τῆς χεττιτικῆς περιοχῆς καὶ τοιοῦτοι
εἶναι οἱ ἐπὶ βράχων τοῦ Καρὰ Ντάγκ καὶ Κιζιλ Ντάγκ⁷³. Ἀνεφέρα-
μεν ἤδη τὸν κρητικῷ τύπου θρόνον τοῦ Beissan. Ἰδιαίτερος ἦσαν
γνωστοὶ κενοὶ θρόνοι ἀφιερούμενοι εἰς θεότητα εἰς τὴν φοινικικὴν καὶ
συριακὴν περιοχὴν⁷⁴. Πολλοὶ τούτων ἀνευρέθησαν ἀνήκοντες εἰς δια-
φόρους χρόνους. Ὑπάρχουν εἰς τὴν Φοινικὴν θρόνοι μακροὶ μὲ ἔρει-
σινώτον καὶ λέοντας ἐκατέρωθεν, σφίγγας ἢ καὶ γρύπας (εἰς εἰς Bey-
routh), ἔνθα ἐνίοτε ἡ παρουσία τῆς θεότητος ἀποδίδεται μὲ ἀνάγλυ-
φον ἢ μὲ τὰ σύμβολά της (θρόνοι Ἀστάρτης τοῦ Μουσείου τῆς Βηρυτ-
τοῦ μὲ μῆνην καὶ δίσκον ἐπὶ τοῦ ἔρεισινώτου καὶ ἐκατέρωθεν σφίγ-
γας⁷⁵). Ὁ Πλούταρχος, Περὶ Συρίας Θεοῦ, 34, ἀναφέρει περὶ θρόνου
«Ἡλίου, αὐτοῦ δὲ ἔδος οὐκ ἔνι», δηλαδὴ περὶ κενοῦ λατρευτικοῦ
θρόνου τοῦ Ἡλίου. Ἀκόμη εἶναι γνωστὸς ὁ θρόνος τῆς Ἐφέσου μὲ
μέλισσαν ἐν ἀναγλύφῳ ἐπὶ τοῦ ἔρεισινώτου καὶ ἐκατέρωθεν σφίγγας⁷⁶.
Ἀνάλογοι θρόνοι ἦσαν ἀφιερωμένοι συνήθως εἰς τὴν θεὰν Μητέρα,

⁶⁸) Pauly - Wissowa, Realenc. λ. Κάβριοι.

⁶⁹) Δίων Προυσιεύς, λ. XII, 33 (Arnim), Πλάτωνος, Εὐθύδ. 277.

⁷⁰) Contenau ξ. ἀ. εἰκ. 158. Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὅτι δεόν νὰ ἐγκα-
ταλειφθῇ ἡ ἐρμηνεία τῶν θρόνων τῆς Ἰστάρ ὡς ὁμοιωμάτων μικρῶν οἰκιῶν.

⁷¹) Αὐτόθι.

⁷²) Αὐτόθι εἰκ. 669.

⁷³) Αὐτόθι εἰκ. 983.

⁷⁴) Αὐτόθι σ. 1472, εἰκ. 892 καὶ τοῦ αὐτοῦ La Civilisation Pheni-
cienne, εἰκ. 34.

⁷⁵) L. Vincent, «Syria» 1924, πίν. XXXII 4—5.

⁷⁶) Contenau, Civil. phén. εἰκ. 33.

Ρέαν ἢ Κυβέλην, ἢ τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφροδίτην. Ἡ ρίζα τῶν σχετικῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων εἶναι παμπάλαια, ἀφοῦ ἤδη εἰς τὴν τρίτην δυναστείαν τῆς Οὐρ ὑπάρχει ὀνομασία ἐτῶν «ἔτος καθ' ὃ κατεσκευάσθη ὁ θρόνος τοῦ τάδε ἢ τάδε θεοῦ»⁷⁷. Εἶναι λοιπὸν εὐλογον νὰ ἀναμένῃ τις ἀναλόγους ἀντιλήψεις εἰς τὴν μινωικὴν Κρήτην, ἀφοῦ μάλιστα ἐκεῖ ἐπέζησεν εἰς τὰς μυστικὰς τελετουργίας τοῦ Ἰδαίου Ἄντρου. Φυσικὰ, εἶναι ἀδύνατον σήμερον νὰ διακριβωθῇ ἂν ὠρισμένος μινωικὸς θρόνος προωρίζετο δι' αὐτὴν τὴν θεότητα καὶ κατὰ τὴν τελετουργίαν παρέμενε κενός, ἐν ἀναμονῇ τῆς θεοφανείας. Δὲν εἶναι ὅμως ἄτοπον νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι ὁ θρόνος τοῦ Ἱεροῦ Δωματίου τῆς Κνωσοῦ, εὐρίσκεται μεταξὺ δύο βωμῶν καὶ δύο γρυπῶν, γραπτῶς δηλωθέντων· καὶ ἂν ἀκόμη ὁ θρόνος προωρίζετο διὰ τὸν βασιλέα, ἀσφαλῶς οὗτος θὰ ἐκάθητο ὡς ἐκπρόσωπος ἢ ἀπεσταλμένος τῆς θεότητος, ἴσως ὡς αἵματι συνδεόμενος μὲ αὐτήν. Ἀκόμη, ὅταν μεταξὺ πυραμιδικῶν βάσεων, ἔνθα ἐστηρίζοντο οἱ ἱεροὶ πελέκει, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος (ὅπως εἰς τὴν Οἰκίαν τοῦ Ἀρχιερέως)⁷⁸ ἀπόκειται βωμὸς μορφῆς τετραγώνου ἐδωλίου μὲ κυρτουμένας πλευράς, θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀποκλείσωμεν ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος ἦτο ταυτοχρόνως θρόνος θεότητος, ἀφοῦ ἀκριβῶς εἰς πλεῖστα ὅσα παραδείγματα, χρυσῶν δακτυλίων, σφραγιδολίθων, σφραγισμάτων, τοιχογραφιῶν, ἢ θεότης παρίσταται καθημένη ἐπὶ βωμῶν ἢ ἱερῶν. Οὗτος ὁ θρόνος - βωμὸς θεότητος θὰ κατεῖχε τὴν αὐτὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχεν εἰς τὴν βασιλικὴν Ἑπαυλιν ὁ βασιλεὺς θρόνος. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι τοῦ προελληνικοῦ ἥρωος - θεοῦ Ὑακίνθου εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ τάφος ἔκειτο ὑπὸ τὸν λατρευτικὸν θρόνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἐκάθητο, ἀλλὰ ἴστατο τὸ ξοανόμορφον καὶ ἡμιανεικονικὸν ἄγαλμα τοῦ ὠπλισμένου Ἀπόλλωνος⁷⁹.

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα θεωρῶ ἱκανά, ὅχι βεβαίως νὰ δώσουν συνθετικὴν εἰκόνα βασιζομένην ἐπὶ πάντων τῶν μέχρις ἡμῶν περιελθόντων διὰ τὸ σπουδαῖον τοῦτο κεφάλαιον στοιχείων, ἀλλὰ νὰ εἰκονογραφήσουν ἐπαρκῶς τὸ θέμα καὶ νὰ κινήσουν περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν ποικιλιῶν τῶν θρόνων καὶ ἐδωλίων, τοῦ τρόπου παραστάσεως αὐτῶν, τῶν μορφῶν τῶν ἀποδιδόντων αὐτὰ ἰδεογραμμάτων καὶ τῆς τελετουργίας, ἣτις ἐκ παλαιοτάτων χρόνων συνεδέετο πρὸς αὐτά, τελετουργίας μὲ τὴν ὁποίαν δέον νὰ συσχετίσωμεν ὅσα γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀναλόγων κύκλων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως.

Ν. ΠΛΑΤΩΝ

⁷⁷) Cont enau, Manuel, σ. 1472.

⁷⁸) Evans, P. M. IV, σ. 209 εἰκ. 160.

⁷⁹) Παυσανίας, III, 16,2. Reichel, Vorhel. Götterkulte, 88.